

JURICA BUDJA

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Republike Austrije 16, HR – 10000 Zagreb

DELIMITATIVNI GLAGOLNI *po-* U HRVATSKOM I OSTALIM ŠTOKAVSKIM JEZICIMA

U radu se nastoji dati pregled fenomena delimitativnoga glagolnoga prefiksa *po-* u hrvatskome i ostalim trima štokavskim jezicima. Glagoli s tim prefiksom istražuju se dijakronijski, od svojih prvih potvrda sve do u 19. stoljeće. Uređeni su u motivacijske slijedove. Cijela se mreža izvodi iz nekolicine glagola stanja, kakav je *postojati*. Glagoli s jednim *po-* i dvama *po-* raščlanjuju se posebno.

KLJUČNE RIJEČI: *hrvatski, prefiksacija, delimitativni glagoli, glagolni prefiks po-, dijakronija.*

I. UVOD

Glagolni prefiks *po-* ograničivanja vremena davno je zapažen kao posebna kategorija unutar strukture značenjā prefiksa *po-*. Izdvajaju ga i naši jezikoslovci koji pišu o prefiksnoj tvorbi glagola. M. Lončarić ga određuje kao "deminutivno značenje" prefiksa *po-* (Barić i dr., 1997: 382), a S. Babić piše da glagoli izvedeni ovim prefiksom označavaju da "se radnja izvršila u maloj mjeri, da je trajala neko vrijeme" (Babić, 1991: 501). Čini mi se da se ti glagoli bolje mogu obuhvatiti drugim dijelom Babićeve odredbe, tj. da je činjenje trajalo neko vrijeme, nego da je ono izvršeno u maloj mjeri. Naime, njima se jednostavno ograničuje vrijeme trajanja činjenja koliko god ono bilo. Ono ne mora biti "u maloj mjeri", tj. deminutivno, budući da se dotično činjenje može odvijati i vrlo dug odsječak vremena. Zato mi se čini da je za taj prefiks prikladniji termin delimitativni, dakle ogranidžbeni, nego deminutivni. I uopće se u slavističkom jezikoslovlju rabi pridjev *delimitativan* za taj prefiks.

Krajnji bi cilj rada koji se bavi delimitativnim značenjem prefiksa *po-* bio dvojak: s jedne bi strane valjalo otkriti kako su oni uređeni unutar sebe, a s druge bi ih strane valjalo kao skupinu uklopiti u strukturu skupa glagolā koji su izvedeni prefiksom *po-*. Za početak bi trebalo ispitati kako su oni uređeni unutar sebe, i to je predmet ovoga rada. Temeljni korpus činit će glagoli izvedeni prefiksom *po-* ispisani u *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* (kratica: AR). Probirujući te glagole izlučio sam one za koje mislim da bi mogli biti delimitativni. Taj je korpus upotpunjen glagolima koje sam sâm našao u pojedinim djelima hrvatske pismenosti.

Korpus AR-a obuhvaća potvrde iz svih četiriju štokavskih jezika. U ovaj su rad uključene sve potvrde, ne samo hrvatske, prvo zato da bi se istraživanje provelo u tančine, a i zato da bi se zadobio pregled nad pokrajinskim težnjama u službenju tim prefiksom, težnjama koje imaju narav izoglose.

II. OBRADBA

Obradba je razdijeljena na tri odjeljka. U skupini A. obrađuju se glagoli jedanput izvedeni prefiksom *po-*, u skupini B. glagoli dvaput izvedeni prefiksom *po-*, tj. glagoli s drugotnim *po-*. U trećem odjeljku raščlanjuje se kako se pojedini odabrani pisci služe dotičnim prefiksom.

Kratice se imenā pisaca donose kako su u AR-u. Kada je koji glagol o kojem se govori hapaks, u zagradama se donosi ime pisca u kojega je potvrđen. Ako je potrebno navesti potvrdu, prvo se masnim slovima daje glagol o kojem je riječ, a potvrda se daje pod glagolom. Prije potvrde stoji slovo P. To činim da bi potvrdu što vidnije odijelio od ostatka. Također, potvrde su u manjem fontu radi preglednosti i gospodarnosti.

A. GLAGOLI JEDANPUT IZVEDENI PREFIKSOM *po-*.

U vremenskoprostornoj protežnosti najjača su (dakle najobilnije i najšire potvrđena) podskupina glagolā koji su izvedeni prefiksom *po-* ograničivanja vremena glagoli stanja. Među njima, prema potvrdama u AR-u, glavno mjesto drži glagol *postojati*. Većina se pak glagolā stanja izvedenih prefiksom *po-* ograničivanja vremena dade izvesti iz kojega od podznačenja glagola *stojati*. Iako bi presmjelo bilo reći da glagol *stojati* i dijakronijski stoji u temelju tih glagola, tj. da je on pobudio njihovo stvaranje, ipak činjenica je da je *postojati* najbrojnije posvjedočen glagol stanja. Zato je on uzet za osnovu mreže. Nezgoda leži u činjenici da je taj glagol slabo posvjedočen u kajkavskom, za razliku od drugih nekih glagola stanja, npr. *počekati*. Time bi pretpostavljeni motivacijski slijed *postojati* > *počekati* bio doveden u pitanje, ali podatci iz drugih slavenskih jezika podaju tvrdoću ovakvu tumačenju.

A.I. Glagoli stanja.

A.I.1. Neprijelazni glagoli stanja.

A.I.1.a) Temeljan je glagol *stojati* kao 'biti uspravan, ne-sjedjeti, ne-ležati, ne-klečati'. U AR-u je to podznačenje dano pod 1. *stajati a.a)aa* kao "stajati na nogama, gore, u okomitom položaju, ne mičući se s mjesta" (AR XVI: 338). Tu se zapravo miješaju dva podznačenja. Uzimljem, naime, da predodžba "ne mičući se s mjesta" čini novo, izvedeno podznačenje.

Glagoli ove skupine jesu, u motivacijskome slijedu, *postojati* > *posjedjeti*, *poležati*, *poklečati* (Zuzzeri). Posljednja se tri glagola daju izvesti iz prvoga zahvaljujući činjenici da sva četiri označavaju osnovne položaje u kojima se čovjek može naći. Svakako, sva četiri položaja razumijevaju i negibanje, mirovanje onoga koji se u njima nahodi, pa je i to njihova povezna nit. Odatle i iduća podskupina.

A.I.1.b) Temeljan je glagol *stojati* kao 'ne gibati se': Što se toga podznačenja u AR-u tiče ("...ne mičući se s mjesta"), vrijedi rečeno u A.I.1.a).

Glagoli ove skupine jesu, u motivacijskome slijedu, *postojati* > *poplandovati*. Posljednji je potvrđen u Dubrovčanā 18. i 19. st., a može se razriješiti kao 'postojati gdje o podne'. Isprva svakako za živinu.

↓

Iz gornjega se može predodžbeno izvesti više u sebi zatvorenih glagolnih skupina:

A.I.1.b)aa) Prva se od njih može odrediti kao 'ne gibati se prebivajući u kakvu fiziološkome stanju'. Glagoli ove skupine jesu, u motivacijskome slijedu, *pospa(va)ti* > *podrijemati*.

A.I.1.b)bb) Druga se od njih može odrediti kao 'ne činiti (što bi trebalo ili bi se htjelo)'. U AR-u je to podznačenje dano pod 1. *stajati a.a)dd*) kao "zadržavati se (čekajući, krsmajući)" (AR XVI: 339-340). Može se postaviti više motivacijskih sljedova:

- *postojati* > *počekati*, *pocknjati* > *počasiti*,
- *postojati* > *potrpjeti* > *potrpjeti se*,
- *postojati* > *pokrsmati* > *pokrtjeti*,
- *postojati* > *pobjdjeti*.

Mnoge potvrde sveze *stojati zaludu* ili *zaludan*, *danguban* referiraju se na *čekati* 'ne činiti što bi trebalo'. Mnoge potvrde sveze *stojati spravan/pripravan* referiraju se na *čekati* '(još) ne činiti što bi se htjelo'. Za svezu glagola *stojati* i pojma ustrpljenja usp. npr. Gučetić Bendešević 238: *Ustrpljen ja ću stat*.

↓

A.I.1.b)bb)aaa) Iz gornjega se može izvesti predodžba 'ne činiti ništa govorom'. Glagoli su ove skupine, u motivacijskom slijedu, *postojati* (mučeći, mukom) > *pomučati*. Od 18. st. taj glagol preslojuje *pošutjeti* dot. *počutjeti*, u času kada *šutjeti/čutjeti* počinje potiskivati *mučati* na istoku štokavskih jezika (slavonski hrvatski, Bosna, srpski). U rijetkim je potvrdama glagol stanja *mučati* iz nekoga uzroka zamijenjen glagolom *tijeka*, *muknuti*, pa se dobiva neobičan *pomuknuti*. Za svezu glagola *stojati* s pojmom mučanja usp. npr. *stojati mukom* u Š. Menčetića br. 418, 20: *Ali me nje celov učini mûkom stât*, 454, 19: *Tada ja mûkom stah misleći u sebi / zač toli nigdar plah odgovor prî ne bi*. ili 455, 285: *a nî nje običaj da stoji tač mukom*. Za svezu glagola *postojati* s pojmom mučanja usp. npr. Bobaljević 234: *Uztaji se za ko vrime (ljubav) i postoji gdje mučeći, nu pak krili uztrepeći da se ukaže na dvor svime*. ili Zuzzeri 205: *Rekla je ovako, a pak u muku malo postala je za Božji odgovor prislubnuti*.

A.I.1.b)cc) Treća se od njih može odrediti kao 'prebivati, boraviti gdje'. U AR-u je to podznačenje dano pod 1. *stajati a.a)cc*) kao "uopće biti, boraviti, nalaziti se; esse, versor, moror; sich befinden" i, gdje kojom potvrdom, pod 1. *stajati a.a)bb*) kao "stanovati, prebivati" (AR XVI: 339). Glagoli ove skupine jesu, u motivacijskome slijedu, *postojati* > *poboraviti* (Kavanjin), *pobiti* (Crna Gora, prema Karadžiću). U

odnosu na njih vrlo je sužena značenja glagol *potamnovati* (srpski pisac Karadžić), koji se može razriješiti kao 'postojati u tamnici'.

↓

A.I.1.b)cc)aaa) Gornja se predodžba može proširiti kao 'postojati u kojem naravnom počelu (vodi, zraku, ognju)'.

- Predodžbi 'postojati u zraku' može pristajati *popršati*, glagol kojim se služilo više dubrovačkih pisaca osamnaestoga stoljeća. Značenje mu stoji između 'letjeti' i 'puhati (o vjetru)'. Iako je neizveden *pršati* u dubrovačkih pisaca obilno potvrđen još od šesnaestoga stoljeća, s *po-* se ovaj glagol slučuje, kako se čini, toprv od početka osamnaestoga stoljeća.

- Predodžbi 'postojati u vodi' može pristajati Vetranovićev *pokisnuti*, ako taj glagol hoće reći da je sočivo neko vrijeme kisnulo u vodi, tj. ako se može razriješiti kao 'postojati u vodi kisnući':

P: Kad li se prigodi da blagdan počtaju, / pokislo u vodi sočivo blagaju; (...). Vetranović, Bojnikom, 226.

- Predodžbi 'postojati u ognju' može pristajati glagol stanja *pogorjeti*, potvrđen samo u srpskoga književnika Karadžića.

A.I.1.b)cc)bbb) Ima jedna zatvorena skupina glagola koja bi se možda mogla svesti na predodžbu prebivanja gdje. Detaljnije bi se mogli odrediti kao 'postojati komu na službi, u dvoru'. To bi opravdavale potvrđene sveze glagola *stojati* s prijedložnim skupovima kao *na službi* ili *u dvorbi*, usp. u Menčetića npr. br. 66, 9: *U dvorbi mnogo lit toj vili jer stoju, / ter hoće odoliti da ništa dostoju* ili br. 337, 14: *Istom čin' da moj trud more bit za bolje, – / da tobom u družbi sluga se pogizda / er stoji na službi krunici od zvizda*. Glagoli bi koji se mogu na taj način protumačiti bili *poslužiti* i *podvoriti*. Posljednji ima mnogo manju areu nego prvi (sjeverniji hrvatski krajevi), pa se vjerojatno može iz njega i izvesti. Važno je istaknuti da oba glagola mogu doći s dvjema rekcijama, s imenicom u dativu i s imenicom u akuzativu. Ovamo bi išli poglavito glagoli koji prose imenicu u dativu, iako ni druga mogućnost nije isključena. Na *poslužiti* i *podvoriti* mogla bi se navezati još dva glagola *poprijati* i *pogoditi*, ali njihova je motivacija prilično nesigurna. Činjenica jest da su potvrde za *poslužiti* starije od potvrda za ta dva glagola. *Poprijati* je potvrđen u Dubrovniku, a *pogoditi* u Dubrovniku i Boki, izvan toga samo u Zadru (Budinić, Baraković), Šibeniku (Mrnavić, Armolušić) i u Divkovića. U Budinića ima još i *povuhliti*, koji bi se naslanjao na *pogoditi*. Potvrde su za *poprijati* nešto starije od potvrda za *pogoditi*.

Slovenska znanstvenica Šivic–Dular razmišlja da bi se *pogoditi* mogao izvesti iz skupa *po godě byti* (Šivic–Dular: 37), gdje je *god* imenica. To je teorijski moguće, jer je za glagol *povoljiti* (pouzđano se govoraše u Boki, a ima ga i u Voltiggijevu rječniku) i glagolnu imenicu *povoljenje* ugarskoslavenskoga pisca Pavića zbilja najlašnje pretpostaviti da su izvedeni iz skupa *po volji bitilčiniti* (Pavićev glagol možda od pridjeva *povoljan*, raširena u Slavoniji). Problem je što je imenica *god* značenja 'želja, volja, što je ugodno', kako je ono dano u AR-u pod 1. *god b.* (AR III: 233), oskudno posvjedočena. Ima je u srpskoga crkvenoga pisca Domentijana, u Splicićanā Marulića i Kavanjina te u jednom prirječju s područja Dubrovnika (za

tu je potvrdu moguće i drugo tumačenje, usp. Šivic–Dular: 100). Niti jednom ne dolazi u prijedložnom skupu *po godě byti*. Zato mi se prvo tumačenje za *pogoditi* čini vjerojatnije.

Štoviše, moguće je da dubrovački *pogoditi* i zadarsko-šibenski *pogoditi* i nisu istoga podrijetla. Naime, pridjev *pogodan*, analogan pridjevu *povoljan*, poznaju samo zadarski (Karnarutić, Budinić, Baraković) i šibenski (Mrnavić) pisci te jedan eklektičan splitski pisac (Kavanjin), ali ne i dubrovački pisci. Zato bi se moglo postaviti da zadarsko-šibenski *pogoditi* stoji u nekoj vezi s pridjevom *pogodan*, bilo da se izvodi iz njega, bilo da su i pridjev i glagol izvedeni iz slabo potvrđene imenice *god* (vidi odjeljak više) ili sl.

Sve u svemu, motivacijski bi se slijed posve uvjetno mogao postaviti ovako: *poslužiti, podvoriti > poprijati, pogoditi > povuhli*.

A.I.1.c) Temeljan je glagol *stojati* kao 'biti uspravan i/ili ne gibati se usuprot vremenu dot. protivštinama koje ono donosi'. Pritom se razumijeva da subjekt glagola odolijeva sili vremena. U AR-u je to podznačenje dano uglavnom pod 1. *stajati b.a)bb*) kao "stajati, dugo stajati *isto što* ostajati dugo, trajati; manere, permanere, durare, persistere" (AR XVI: 345). Uopće, u ovom se podznačenju glagol *postojati* približava glagolu *opstojati*, tj. dobiva značenjski preljev 'bivati'.

A.I.1.c)aa) Jedan od čestih subjekata ovih glagola jest vrijeme, ono kronološko kako i ono meteorološko. Glagoli ove skupine jesu, u motivacijskome slijedu, *postojati > potrpjeti > podurati, potrajati, počasiti > povrijemiti*.

↓

A.I.1.c)aa)aaa) Meteorološko se vrijeme može konkretizirati u glagolima poput *подаждјети* i *porosјети*. Oni su upravo prerečeni 'dažd postoji' ili 'rosa postoji'. Usp. iz ljetopisa N. Gojaka, gdje ima obilje takvih potvrda, zapis sa str. 46v (30. 4. 1755. g.): *Dođe ništo malo dažda i malo podura* sa zapisom sa iste stranice (5. mj. 1755. g.): *Uvečer okolo 2. ure noći dođe ništo dažda plaho i priko noći malo podaždi* te sa zapisom sa str. 14v (1732. g.): *Ovo proliće po vas misec mađa ne bi kiše, a na 1. đuna porosi malo*.

A.I.1.c)bb) Drugi čest subjekt ovih glagola jest živo bivstvo. Za živa se bivstva ova odredba može suziti kao 'bivati uopće > živjeti'. Za svezu glagola *stojati* s pojmom življenja usp. npr. *stojati živ* u Š. Menčetića br. 65, 10: *Tolik ja vidiv gniv, / "Počtenu volim smrt, rekoh, ner stati živ.*" ili br. 339, 6: *Rači mi, cvite, reć jeda sam ča ja kriv, / zašto, dim, na svit već ne bih rad stati živ.* Glagoli ove skupine jesu, u motivacijskome slijedu, *postojati (živ) > poživjeti*.

↓

A.I.1.c)bb)aaa) Gornja se predodžba može proširiti kao 'živjeti u određenom zdravstvenom stanju'. Tako se može protumačiti glagol *pobolovati* (puk u Lici), koji se može razglobiti kao 'postojati bolujuć' > 'postojati živeći bol(est)an'.

A.I.2. Prijelazni glagoli stanja s objektom u akuzativu.

A.I.2.a) Izvode se iz neprijelaznih glagola stanja. Glavni je glagol *počekati*, koji može biti i prijelazan i neprijelazan, za što v. A.I.1.b)bb) gore. Kada je

prijelazan, on se može razriješiti kao 'stojati ne čineći što bi trebalo ili bi se htjelo izgledajući koga'.

↓

A.I.2.b) Iz gornje se predodžbe može izvesti predodžba 'stojati ne čineći što bi trebalo ili bi se htjelo izgledajući koga'. Glagoli su ove skupine *pobljusti*, *počuvati*, *poprežati*. Oni također mogu biti i prijelazni i neprijelazni, s tim da neprijelazna inačica u pravilu dolazi s unutarnjim objektom: *pobljusti stražice*, *počuvati stražu*.

A.I.3. Prijelazni glagoli stanja s objektom u akuzativu i/ili objektom u instrumentalu:

A.I.3.a) Glagoli se ove skupine, *povladati* i *pogospodovati* mogu svesti na predodžbu 'stojati, stolovati na vlasti'. *Povladati* (Š. Menčetić) dolazi s objektom u akuzativu, *pogospodovati* (Andrijašević) s objektom u instrumentalu. Značenje tih dvaju glagola dopušta u objektu oba padeža.

A.I.4. Prijelazni glagoli stanja:

A.I.4.a) Jedini se glagol ove skupine, *podržati*, može razriješiti kao 'činiti postojati', tj. može se svesti na glagol *postojati* preko odnosa uzrokovnosti. Potvrda ima malo. Jedne se mogu razumjeti da stoje u odnosu uzrokovanja sa skupinom A.I.1.a):

P: I takoj u slavu, kojom je svitu čas, / svoj obraz i glavu podrža za mal čas, / koliko razgovor nje ljepos da čuti / gdi se vas okol dvor mladostju zamuti. Menčetić br. 20, 14.

druge kao da stoje u uzrokovnom odnosu sa skupinom A.I.1.b):

P: Koji bi od vas (...) podrža jedan prst na plamenu od jedne svičice za jedan očenaš? Banovac razg. 194.

P: (...), a kad zub zaboli, onim gnjatićem tikni ga i na njemu podrži, nikoliko puta, proč će. Vladmirović, Likarije priprostite, 46.

ako se razumije da ne žele maknuti objekt s mjesta na kojem se on nahodi. Neki nedvojbeno stoje u odnosu s A.I.1.b)cc):

P: Bog njeko vrijeme podrža svete otce u limbu, paker i(*b*) izvede, oslobodi. Divković nauk 64b.

P: Koga (*Apolinara*) nikoliko polag sebe u Rimu podržavši (*sv. Petar*) (...) biskupom posveti. Glavinić cvit 234a.

Jedna bi se potvrda dala svesti na uzrokovni odnos s A.I.1.b)bb), konkretno s glagolom *potrpjeti*:

P: Podrži sebe, carice, i ne rodi dočim (*tisk.* da čim) blagi čas dojde. (Aleksandrida) Starine 3, 224.

ako se može razriješiti kao 'čini sebe da potрпиš da ne rodiš dočim...'.
↓

A.I.4.b) Iako prijelazan i naoko učinkovan, *pomočiti* u ovim potvrdama zbilja hoće reći 'podržati u vodi određeno vrijeme', dovoljno da se objekt razmekša. Tu je više riječ o tom da čovjek pasivno moći objekt, njegovo je samo da ga postavi

u vodu, a ne aktivno, vlažeći ga vodom. Ujedno se glagol može prereći kao 'činiti da pokisne', pri čem se *pokisnuti* referira na vjerojatnu uporabu Vetranovićevu u A.I.1.b(cc)aaa).

A.II. Glagoli činjenja:

A.II.1. Neprijelazni, (uzajamno)povratni i bezobjektni prijelazni glagoli činjenja:

A.II.1.a) Prijelaz među glagolima stanja i glagolima činjenja čine glagoli kojima se označava činjenje čega sebi za ugodu, razbibrigu. U njima je dosta prisutna semantika 'ne činiti' s dodatkom 'što treba', pri čem se razumijeva da je ono što treba činiti ono bez čega nema života, tj. raditi, težati, djelati. Oni su uglavnom ili neprijelazni ili povratni, uključujući i uzajamnu povratnost, a kada su prijelazni, tada uza se ne prose objekta, usp. *poloviti* ili glagole koji označavaju stvaranje muzike kakvim glazbalom.

A.II.1.a)aa) Glagoli se ove skupine mogu svesti na općenitu predodžbu 'postojati čineći si što povoljno, ugodno'. Temeljan bi bio *použivati*, a prema njemu je Kašić mogao stvoriti svoj *ponaslađivati se*. Pritom se, valja istaknuti, *použivati* izvodi iz *uživati* u neprijelaznoj, bezobjektnoj uporabi, koja je u vremenskoj protezi bila mnogo manje česta nego je to danas.

A.II.1.a)bb) Glagoli ugone iz općenja. Opći je glagol *poopćiti*, potvrđen samo u Zoranića. Ondje je ("Planine", str. 36v) supostavljen s glagolom govorenja ("... sa svakim s kim listu malo da *progovoraše* i *poopćaše*, svakomu već neg ugodna biše").

A.II.1.a)cc) Glagoli ugone iz općenja riječima. Stožerni je glagol *pobesjediti*, potvrđen još u 14. st. *Besjeda* se već svojom etimologijom, koja ju povezuje sa sjedenjem, i to prema jednom tumačenju s opstojnim sjedenjem (npr. Gluhak, 1993: 128), daje upravno nadovezati na glagole stanja reda *posjedjeti*. Za svezu glagola *postojati* i pojma besjedenja usp. npr. Hektorović, Ribanje, 1510: *Zaran večerasmo i na volju sideć, / večerav, postasmo meu nami besideć*. Poslije je prema *pobesjediti* postao *porazgovarati se* (od nesvršenoga *razgovarati se*, za *porazgovoriti se* vidi niže). Za svezu glagola *postojati* i pojma razgovaranja usp. npr. I. Držić 344: *Da si objedovao u jednoga tvoga prijatelja, postao bi š njime kolikogodi za razgovoriti se*. Još poslije postadoše glagoli kao *pobrblijati*, *poblebetati*, *počevrljati*, sva tri potvrđena među (pravoslavnim?) pukom u Lici. Motivacijski se slijed može prikazati ovako: *pobesjediti* > *porazgovarati se* > *pobrblijati*, *poblebetati*, *počevrljati*

A.II.1.a)dd) Glagoli ugone iz igranja: Stožerni je glagol *poigrati (se)*, s kime drugime ili sâm. To uključuje i podznačenje *igrati* 'plesati'. Prema njemu se je s jedne strane u Dubrovniku najranije od 16. st. ukorijenio *poloviti*, u ovoj ulozi bez objekta, a s druge je u kasnije doba na raznim stranama stvoreno nekoliko hapaksa: uzajamnopovratni *pogrudati se* (puk u Lici) i *poboriti se* (mačevima; srpski pisac Karadžić) te običan povratni *poljuljati se* (u srpskoga publicista Milićevića). Dva se motivacijska slijeda mogu prikazati ovako:

- *poigrati (se)* > *poloviti*,

- *poigrati (se)* > *pogrudati se*, *poboriti se*, *poljuljati se*.

A.II.1.a)ee) Glagoli u gode iz stvaranja glazbe svirajući: *pozvoniti*, *pogudjeti*, *potulikati* (Zoranić), *poudarati* (Benetović), *posvirati*, *potrubiti* (Došen, vjerojatno ne doslovce). Glazba se može stvarati i pjevajući, pa je odgovarajući glagol *popjevati*. On, međutim, ima cio niz konteksta u kojima se rabi, pa se samo jedan dio potvrda može svesti na ovo značenje.

A.II.1.a)ff) Glagoli u gode iz izivljivanja duševne boli riječima i/ili glasom. Stožerni je glagol *potužiti se*, kojega se *po-* makar u gdje kojim potvdama (sve Š. Menčetić) može protumačiti kao vremenski ogranidžben:

P: Sve molju Bogu se je li gdi sudac prav, / da malo mogu se potužit na ljubav; / (...). Menčetić br. 49, 2.

P: Ni drugo u meni željnje ni sam rad / ner da bi ljuveni na sviti sudac sad, / da prida nj za mal čas željno se potužu / jer svital nje obraz zamani sve služu. Menčetić br. 66, 13.

P: Također nisam prav, kad mi se prigodi / da se ja na ljubav potužim štogodi; / (...). Menčetić br. 355, 8.

Rečeni glagol ima i parnjak bez povratne zamjenice, *potužiti*, ali ni jedna potvrda u surječju ne donosi mig na temelju kojega bi se glagol mogao protumačiti kao vremenski ogranidžben. Prema *potužiti* načinjen je *pocviljeti*, a prema *potužiti se* *poplakati se*. Kod njih stvar stoji kao i kod *potužiti*. Nedvoznačan mig ograničenja vremena ukazuju glagoli verbalnoga tuženja *pobugariti* i *pokukati*, zapisani među (pravoslavnim?) pukom u Lici, i neverbalnoga tuženja *poplakati* (Dubrovčani Zlatarić i Vodopić) i *poječati* (Vodopić). Motivacijski se sljedovi, prema sada dostupnim podacima, mogu nacrtno prikazati ovako:

- *potužiti se* > *poplakati* > *poječati*,
- *potužiti se* > *pobugariti*, *pokukati*.

Za svezu glagola *postojati* i pojma plakanja usp. npr. "Život sv. Katarine" (Starine 1, 218): *Krstjane tužni stahu plaćući i uzdišući*.

Ne znam kako treba protumačiti u ranoj srpskokrkvenoslavenskoj potvrdi posvjedočenu svezu glagola *postojati* s takvom imenicom:

P: Obraštaahu se plačemb postojeste dondeže i moštyno bē dozrēti. Domentijan^b 21.

A.II.1.a)gg) Glagoli u gode iz uživanja ljubavi: *pobluditi se* (pjesnici dubrovačko-hvarškoga renesansnoga kruga), *pohiriti se* (Ranjinin zbornik), *poplahovati* (Dž. Palmotić), *pošikovati* (puk u Lici).

A.II.1.a)hh) Glagoli u gode iz unosa žitka u tijelo: *pojesti* (M. Držić) U dvjema potvdama M. Držić surječnim migovima ne daje mjesta dvojbi je li riječ upravo o ovom *po-*: ogranidžbeni prilozi *malo* i *dobro* uz glagol, sveza glagola *sjesti* i *jesti*, pri čem je sjedenje jedno od arhetipskih stanja koje prosi prefiks *po-*. Uz to, kada se glagol *jesti* hoće perfektivizirati, južni se hrvatski govori redovito služe prefiksom *iz-* pa je zato ovu značenjsku nijansu prefiksa *po-* tu lakše istaknuti nego u sjevernim govorima. Ovamo bi mogle ići i neke potvrde glagola *poblagovati*, npr. Bernardina Splitsanina ili Zoranića, a navlastito se bistroćom ističe ova Dž. Palmotića:

P: Za razgovor jošter veći poblagovat sjede k nami. Dž. Palmotić 3, 209a.

U surječju opet veza sa sjedenjem te izostanak objekta.

A.II.1.a)ii) Glagoli ugone iz gibanja. Najsumnjivija od svih skupina glagola koji označavaju kakvo činjenje sebi za ugodu. Razlog je taj da u možebitnih potvrda nije sa stanovitošću moći odrediti o kojem je *po-* riječ, o *po-* početka gibanja, koji je za glagole gibanja očekivan, ili o ovdje pretresanom *po-* ograničivanja vremena. U potvrdama je obično riječ o gibanju bez cilja, sintaktički najčešće označenom prijedložnom dopunom *po* + imenica u lokativu. Time ti glagoli dobivaju nijansu kružnosti, ponavljanja i sl.. Najozbiljniji kandidat za to je glagol *pošetati*, u kojega već neizvedeni *šetati* označava neobvezno gibanje. Tu su još i *pogresti*, a možda i *poći* u potvrdama poput ove:

P: Oholasti što se baniš / i u svili i u zlatu? / prijeđe ner se u zemlji staniš, / ako ć' tvoju vidjet platu: / stlači ures, stlači diku, / ter po grobju pođi malo, / da živ vidiš svoju sliku / i jadovno ogledalo. Vetranović, Remeta II, 166.

Da je u to doba bilo glagola *hodati*, ovakav bi se značenjski preljev bio mogao zahvatiti glagolom **pohodati*.

Druga je mogućnost da se postanak glagola gibanja izvedenih ograničbenim prefiksom *po-* svede na glagole ne-gibanja, tj. stanja (skupina A.I.1.b) gore) prema ključu suprotnog značenja. Tijesno razmjerje suprotnog značenja glagolā kao *stojati*, *ležati* ili *sjedjeti* prema glagolima kao *ićilhoditi*, *šetati* i sl. moglo je otvoriti put prenošenju predodžbe ograničivanja vremena trajanja stanja na ograničivanje vremena gibanja.

A.II.1.b) Upravo bi iznesena mogućnost mogla vrijedjeti za Hektorovićev glagol gibanja *povoziti*, u kojem je *voziti* 'veslati'. Glagol se rabi bez objekta. U potvrdi nema navještaja da agens vozi za ugodu. Riječ je o čistom ograničivanju vremena voženja.

Drugo je moguće tumačenje da se glagol ne fokusira na prijedeni put u danom vremenu, nego na čin veslanja, dakle kretanja rukama. Tada bi se glagol mogao povezati s tipom A.II.2. niže.

A.II.1.c) Pobočnu skupinu glagola općenja riječima, ali sada ne za vlastitu ugodu, čini glagol *povijećati*, potvrđen u Rose/Rusića, vjerojatno i njegovo stvaranje. On se može razriješiti kao 'postojati na vijeću'. Vijećanje razumijeva skup ljudi koji su se sastali na jednom mjestu da bi vijećali. To mjesto često biva izdvojeno od ostatka općine.

A.II.2. Prijelazni glagoli činjenja s objektom u instrumentalu:

Inačica je strategije ispuštanja objekta prevođenje objekta iz akuzativa u instrumental. Nekoliko je takvih glagola, a označavaju gibanje jednoga dijela tijela, koji se izriče imenicom u instrumentalu. Gibanje glavom označavaju *pokretati* (Ranjinin lekcionar, Vitaljić) i *pokimati* (Marulić, Zoranić), a krilima Zoranićev *polepetati*.

A.II.3. Prijelazni glagoli činjenja:

Glagoli su činjenja s objektom u akuzativu dosta nezgodni za uklapanje u širi okvir. Dije se u međusobno nekoliko raznorodnih skupina i nije ih lako izvesti iz glagola stanja i sl.

U jednu skupinu ulaze glagoli toplinske obrade hrane, najbrojniji i najstariji od kojih su *pofrigati* i *popržiti*, a poslije njih se javljaju *popeći*, *popariti*, *popuriti*. Zanimljivo je da nema *pokuhati*. Na tu bi činjenicu valjalo odgovoriti želi li se *po-* u tih glagola protumačiti kao *po-* ograničivanja vremena. Inače bi se moglo razriješiti kao 'podržati na ognju'.

U drugu će skupinu ići glagoli čišćenja vodom, *poprati*, *pomiti* i *poplahnuti*. Tipični su objekt sudovi i usta. Je li od 'podržati u vodi'? Zapaziti je da kao objekt izostaje tijelo ili njegovi dijelovi. Možda zato što se oni ne mogu podržati u vodi, nego se pljuskuju prinoseći vodu?

Ima nešto glagola uzrokovanja gibanja, *povaljati* (I. Đurđević), *ponositi* (uglavnom o odjeći; u rječnicima Voltiggija i Karadžića), *pocucukati* (pravoslavni(?) puk u Lici). Objekt od *povaljati* i *pocucukati* je dijete, i oni se mogu protumačiti kao 'uzrokovati činjenje komu za ugodu'.

A.III. Više je skupina glagola u kojih kao cjelini *po-* ne mogu sa stanovitošću protumačiti kao *po-* ograničivanja vremena. Nezgodi doprinosi činjenica da gdje koji pisci glagol s kojim god *po-* sebi pretumačuju kao glagol s *po-* ograničivanja vremena, što onda daju znati nedvojbenim migovima u surječju, npr. prilozima.

A.III.1. Možda su izvedeni prefiksom *po-* ograničivanja vremena neki glagoli verbalnoga općenja u kojih agens očituje pogrđan odnos prema pacijensu. Glagoli koji bi ulazili u ovu skupinu jesu *porugati se*, *pošpotati se*, *posmijati se* dot. *posmjehivati se* (svršeni *posmjehnuti se* u ovom značenju nije potvrđen), *pošaliti se* i *pošprdivati se* (također potvrđen samo u nesvršenom vidu). Iako u skupini kao cjelini nema korisnih surječnih migova, u jednoj se potvrdi tumačenje prefiksa *po-* kao prefiksa vremenskoga ograničivanja može uzeti kao nesumnjivo:

P: Ma neka vam spovijem, o žene, mi ćemo se danaska malo ljudmi porugat i mi ćemo danaska š njimi vas razlog imati, er ih ćemo riječmi zabit. M. Držić, Tripče de Utolče IV, 2.

Kada bi se *po-* u glagola ove skupine dokazao kao *po-* vremenskoga ograničivanja, tada bi se i oni pribrajali glagolima činjenja čega za vlastitu ugodu.

A.III.2. Možda su izvedeni prefiksom *po-* ograničivanja vremena neki glagoli opažanja, *pogledati*, *pozreti*, *poslušati* dot. *poslišati*, *počutjeti*, nešto manje vjerojatno i *popipati*, *povonjati*, *pomirisati*, *ponjušiti*. Osobito je to moguće za *poslušati* dot. *poslišati*, i to kada je predmet slušanja štogod zanimljivo što iziskuje da agens prestane s dotadanjim poslom:

P: Er da sam nevirnik glavom i svim dužan, / taj bi me sam krvnik žaleći bil tužan, / mal hip da posluša, gdi cvilim tužbeno, / ne takoj ni duša u mucu pakljeno; / (...). Dž. Držić br. LVII/588, 11.

P: Zato poutišaj tere s dobre volje / malo me poslišaj, biti će t' za bolje. Lucić, Robinja, 528.

P: Hoć da stat budemo za mal čas plač ovi poslišat? Zlatarić 3a.

U takovim je situacijama predmet slušanja veoma često čije tuženje, pa bi se tada moglo reći da *po-* u *poslušati/poslišati* zrcali *po-* u *potužiti se* i sl., tj. da se izgrađuje simetrija činitelj – slušatelj, naravno, pod uvjetom da su to *po-* ograničivanja

vremena. Tako bi se i *poslušati/poslišati* mogao pribrojiti glagolima činjenja čega za vlastitu ugodu.

Za svezu glagola *stojati* i pojma slušanja usp. npr. svezu *stojati u posluš* u Š. Menčetića (npr. br. 211, 10; br. 311, 220; br. 444, 10.).

Za svezu glagola *postojati* i pojma gledanja usp. npr. Marulić, Judita, 1193: *Oni hip nikolik postaše glede je.* ili Benetović, Hvarkinja, prolog: *Ni van drugo jiman reći, nego da bi mi još ugodno bilo postati oude gledajući svitlost i lipotu od urehe vaše, da me ne tiraju ki ishode početi.* Baraković drag. 350a: *Petar (...) gljedati ga malo posta, pa se vrže nag u more.* ili Divković bes. 265: *Sveti otac postaja malo gledajući što čini djavao.*

A.III.3. Možda su izvedeni prefiksom *po-* ograničivanja vremena neki glagoli misaonoga činjenja kao *pomisliti*. Za neke je od potvrda to vrlo vjerojatno:

P: Pomisli malo sad, tko ima sve srjeće / more li biti rad od mene taj veće? Menčetić br. 311, 67.

P: Nu lijepe nje kosi pomisli malo svak / s desižom ke nosi za gizdu vas žitak, / ke t' zlatu izgube i vazmu svu kripas, – / koli ih oskube nemilo nje lipos! Menčetić br. 478, 49.

P: Pomisli za mal čas: / najdraži tko ti je svoj bi li ti ponil čas / koliku ti ja ponih za milos i ljubav, / za koju izronih život moj, dim uprav? Menčetić br. 486, 17.

P: O tužan, i ne osv[*i*]jećaš se da svako dobro koje činiš (*u grijehu*) izgubljeno je i ovo bi samo po sebi zadovoljno bilo činit ti promijeniti život, da očeš samo malo o ovomu pomisliti. Papić 35v.

Tada bi se *pomisliti* mogao svesti na stojanje u vlastitim mislima, budući da se razumije da čovjek predan mišljenju ne može činiti ništa drugo nego misliti. Za svezu glagolā *stojati* i *misliti* usp. npr. rečenicu iz Š. Menčetića, br. 490, 44: *A željno cvileći, ne mogah reć slovo / ter stojah misleći: tko uzrok bi ovo, / tko zlosrd bi toli da mene žalosna / viditi prî voli negoli radosna? ili "Korizmenjaka", str. 8a: *Ako pride ubogi proseći jedan soldin za ljubav Božju, a ti stojiš misleći i razmišljajući.**

A.III.4. Možda su izvedeni prefiksom *po-* ograničivanja vremena neki glagoli stvaranja zvuka:

1.a) Stvaranje zvuka trenjem zuba o zube živoga stvora: *poskripati*.

1.c) Stvaranje zvuka trenjem glasa o glasnice živoga stvora: *povištati, porzati, povikati, pokukati*.

2.a) Stvaranje zvuka povoljnim udaranjem živoga stvora o neživ predmet: *pokućiti / pokucati, potući, pòtucati, poklapati, pozvoniti*.

2.b) Stvaranje zvuka povoljnim udaranjem živoga stvora o živ stvor: *popljeskati, pobubati*.

3. Stvaranje zvuka trenjem naravnoga fenomena o neživ predmet: *pošušnjati*.

4. Stvaranje zvuka udaranjem jednoga predmeta o drugi: *poškrombetati*.

5. Stvaranje zvuka odjekivanjem: *potutnjati*.

Trebalo bi razvidjeti mogućnost da se ti glagoli mogu svesti na složaj *stojati* + imenica koja označava kakav zvuk, za što ima dosta potvrda u AR-u pod b.a)hh).

B. Glagoli s drugotnim *po-*:

Nova je faza u životu glagola na *po- po-* koji se navezuje na glagole već izvedene kojim prefiksom. Unutar toga proučavanje se tih glagola može narediti prema tomu ima li temeljni, prvotno izvedeni glagol prefiks *po-* ili koji drugi prefiks koji se može dovesti u neposrednu vezu s *po-*, ili ima neki drugi prefiks koji ne stoji ni u kakvoj vezi s *po-*.

B.1. Unutar skupine glagola kojima je drugotni *po-* primetnut uz glagol koji je i prvi put bio izveden s *po-* može se razlučiti više situacija.

B.1.a) Prva je situacija da se *po-* pristavi glagolima koji su sami izvedeni ograničbenim prefiksom *po-*. Drugim riječima, glagol ima dva istoznačenska *po-*. Može se uzeti da se *po-* u gore izloženih glagola počeo doživljivati kao nedovoljno obilježen, "islužen", budući da je u njih on glavno ili jedino sredstvo perfektivizacije. Uz to, vremenski odsječak koji *po-* označava ne treba da je apsolutno malen, može to biti i razmjerno velik dio vremena dokle god se vidi kao ograničen. Nelagoda se mogla razriješiti primetanjem još jednoga *po-*, koji bi imao podcrtati vremensko ograničenje trajanja stanja ili sl. koje glagol označava, i to jednoznačno kao "malo". Od gore popisanih glagola takovo izvođenje odrana poznaju *popostojati*, *poposjedjeti* (Došen), *popočekati*, *popoživjeti* (Štefanac), *popogorjeti* (F. Ivanišević), *popoigrati* (Bandulavić), *popogudjeti* (Zoranić), *popokretati* (Baraković).

B.1.b) Druga je situacija da se *po-* pristavi glagolima koji su izvedeni kojim drugim prefiksom, ali je tako izveden glagol suznačan s kojim od glagola iz situacije B.1.a). Tu bi, dakle, gore popisani glagoli imali samo posredan učinak. Takovi su *poustrpjjeti* (*se*) (više Dubrovčana) i *postrpjjeti se* (M. Držić), usp. razmjerje *potrpjeti* (*se*) – *ustrpjjeti* (*se*) i *strpjjeti se*. Podloga bi im bio nepotvrđen **popotrpjeti se*. Na njih bi se paradigmatiski mogao nadovezivati Marulićev *poustegnuti se*. Drugi su takovi primjeri *poprobesjediti* (srpski pisci Obradović i Milovanov) i njemu blizak *poprošaliti se* (srpski pisac Obradović) od neposvjedočenih **popobesjediti* i **popošaliti se*.

B.1.c) Treća je situacija da jednostavan glagol izveden prefiksom *po-* u skupini A. zamijenjen glagolom koji je već izveden prefiksom, i dakle je svršen. Uz to, bitna razlika stoji i u tom da u ovoj situaciji osnovni glagol uglavnom nije glagol stanja nego glagol tijeka ili činjenja. Razumijeva se da kada se taj tijek ili činjenje svrši, agens ostaje u nekakvu stanju. Primjere ću uzeti iz cjeline koju obrađujem neposredno poslije: *poležati* je izveden iz glagola stanja *ležati* prefiksom *po-*. Njemu je suznačan glagol *poprileći*. Izveden je drugotnim *po-* iz svršenoga glagola činjenja *prileći*. Pošto je čovjek dovršio činjenje priliježanja, tj. pošto je prilegao, on ostaje ležati, pa je izjednačivanje *ležati* i *prileći* utoliko zakonito. Također, *pomučati* je izveden prefiksom *po-* iz glagola stanja *mučati*. Njemu je suznačan neprijelazni glagol *poutišati*. Izveden je drugotnim *po-* iz svršenoga glagola tijeka *utišati*. Pošto čovjek utiša, on ostaje mučati. Drugotni *po-* u glagolâ *prileći* i *utišati* zbilja ograničuje vrijeme tranja stanja nastaloga nakon što se ono što oni označavaju svršilo.

B.1.c)aa) Prvu cjelinu čine glagoli *pouzdržati se* 'pozadržati se', i *pozadržati (se)*, suznačnice glagola *postojati* 'poboraviti'. Na njih se značenjem s jedne strane nadovezuju *pozabaviti se*, s jačim preljevom stojanja gdje za vlastitu ugodu, a s druge *pozaustaviti se* i pomalo neobičan Banovčev *ponahoditi se*. Valja zapaziti da je posljednji izveden od nesvršenoga glagola, *nahoditi se*, a ne od svršenoga *naći se* (**ponaći se*), pa bi strogo gledano išao izravno u isti red s *postojati*, upravo kao drugotni *porazgovarati se*. Tu valjda ide i *pozastati*, od kasna glagola *zastati*, danas raširena i u hrvatskom.

B.1.c)bb) Drugu cjelinu čini glagol *poprestati* kada znači prestajanje dotadanjega činjenja na određeno vrijeme, razumijevajući da će se to činjenje nakon te stanke proslijediti.

B.1.c)cc) Treću cjelinu čini neprijelazan *poutišati* iz "Plača gospoje" i Lucića. Usporedba surječjā glagolā *pomučati* i *poutišati* u "Plaču gospoje", u srži istovjetnih, ukazuje da je drugi modeliran prema prvomu.

B.1.c)dd) Četvrtu cjelinu čini *ponakvasiti* J. S. Relkovića, koji je u izravnoj vezi s *pomočiti*, koji također rabi J. S. Relković.

B.1.c)ee) Petu cjelinu čini glagol *porazgovoriti se* prema *pobesjediti*. Zanimljivo je da *porazgovoriti se* ima inačicu od nesvršenoga temeljnoga glagola, *porazgovarati se*, kako se vidjelo više, koja je prema potvrdama u AR posvjedočena mnogo oskudnije i mnogo kasnije. Moguće je da se *porazgovoriti se* promijenio u *porazgovarati se*, od nesvršenoga *razgovarati se*, pod utjecajem *pobesjediti*, budući da je *besjediti* nesvršen.

B.1.c)ff) Kao šesta cjelina stoji Došenov *poprileći*, koji je najlakše izvesti iz *poležati*.

B.1.c)gg) Kao sedma cjelina stoji Dražićev *popočinuti*, koji se daje izvesti iz *pospavati*. Uza nj ide i *poopčinuti*, koji pretpostavlja *otpočinuti* s drugotno pridanim *od-*.

B.1.c)hh) Kao osma bi cjelina mogao ići i *pouzeti* M. Držića ako se postavi da je vezan izravno uz Dražićev *pojesti*, tj. ako se može rastumačiti nekako kao 'uzeti si jela za malo pojesti'.

B.1.c)ii) Devetu cjelinu bi predstavljao drugi jedan Dražićev glagol, *poispitati*, bez objekta. Njemu je osnova nepotvrđen **popitati*, gdje *pitati* ima dosta izražen preljev stojanja gdje o poslu koji se tiče vlastite koristi, dakle sebi za ugodu, slično glagolu *pozabaviti se*.

B.1.c)jj) Osobito mjesto zauzimlju nekoliko Marulićevi glagoli, poglavito *poostaviti* i *poodnijeti*, koje je najbolje prereći kao uzrokovne glagole, 'činiti što da gdje (po)stoji'. Treba istaknuti da *poodnijeti* ne valja razumjeti kao 'malo odnijeti' ili sl., već ga valja razriješiti kao 'odnesavši što kamo učiniti da to ondje neko vrijeme postoji'. I u Došena se nahodi *poostaviti*, naravno posve nevezano s Marulićem, u rečenici supostavljen s malo više spomenutim *pozabaviti se*, a objekt mu je predmet zabavljanja.

B.1.d) Četrta je situacija da se prefiks *po-* pristavi glagolima koji su sami izvedeni prefiksom *po-*, kao u prvoj situaciji, samo što je ovdje taj *po-* teško odrediv ili dvoznačan, može ali i ne mora biti ogranidžben, ili u kojem primjeru jest ogranidžben, u kojem drugom nije. Također, ovamo idu i potvrde u kojima *po-* manje ili više stanovito nije *po-* ograničivanja, ali se ne smije isključiti mogućnost da si ga je pojedini pisac pretumačio kao takav *po-*. Pisci, dakle, koji su se služili ovim glagolima čutili su ovu dvoznačnost, pa su je pokušali razriješiti primetanjem drugoga *po-*.

B.1.d)aa) Ovamo idu glagoli zapažanja kao *popogledati*, *poposlušati* dot. *poposlušati* ili *poponjušiti*, čiji se temeljni likovi, *pogledati*, *poslušati* dot. *poslušati* i *ponjušiti* mogu tumačiti kao ogranidžbeni, ali i ne moraju. Isto tako i glagol misaonoga tijeka *popomisliti*, na koji se dalje nadovezuju *porazmisliti* i *popromisliti* (s objektom u akuzativu). Nahodi se i potvrda koje formalno odgovaraju situaciji B.1.c), ali ih je zgodno obraditi u ovom kontekstu: glagol zapažanja *popropipati* nema potvrđena **popopipati*, a glagoli misaonoga tijeka *poprosuditi* i *poprorazmotriti* nemaju potvrđenih **poposuditi* i **poporazmotriti*, ali oni u pameti mogu stojati kao stvaralačka osnova. To je zato što i prefiks *pro-* u određenim prigodama može označavati neku vrst umanjenečnosti. Došenov *popritužiti se* je očigledno stvoren prema izgledu *potužiti se*, koji se može, makar u nekim potvrdama, tumačiti kao vremenski ograničen glagol.

B.1.d)bb) Drugu bi cjelinu činili glagoli kao *popojesti* ("Zaničić") i *poposati* (hercegovačka nar. pjes. i crnogorska nar. prip.). *Po-* u *pojesti* i *posisati* ne označava vremensku ograničenost, ali je to teorijski moguće. Drugotni *po-* potpomaže da se protumači kao ogranidžben.

B.1.d)cc) Treću cjelinu čine glagoli *popomučiti se*, *poporaditi* od *pomučiti se* i *poraditi*, i prema njima postali na jednu stranu *popokiniti se*, a na drugu *poizmučiti se*. Svi su Došenovi osim *poporaditi*, koji se nahodi u Štefanca. Glagol gibanja u prostoru *popotražiti*, zabilježen u nekoj narodnoj pripovjetki iz Bosne, dobar je primjer za ovakvu dvoznačnost. Podležeci mu se **potražiti* može protumačiti dvojako, kao prefiks počinjanja gibanja (tip *poći*, *poletjeti*, *potrčati*), a – teorijski – i kao prefiks ograničivanja vremena. Po tome ga je moguće izvesti i iz glagola *popo(i)ći*, o kojem će riječi biti malo niže.

B.1.d)dd) Zatim, u četvrtu će situaciju padati i pojedinačni osamljeni glagoli, kao Kanižlićev *popogladiti*, ili *popoiskati*, posvjedočen među (pravoslavnim?) pukom u Lici. Za razliku od *popotražiti*, ovo iskanje nije prostorno, nego je blisko moljenju, prošnju. Za sam *poiskati* koga što nema potvrda, ali ima za *potražiti*. *Popomlatiti se* bilježimo u Štefanca, a u osnovi mu leži *po-* uzajamnoga činjenja, *pomlatiti se*.

B.1.e) Peta je situacija da se prefiks *po-* pristavi glagolima koji su sami izvedeni ogranidžbeni prefiksom *po-*, upravo kao prvoj situaciji, s razlikom da ti, prvimice izvedeni glagoli nisu potvrđeni. Takav je Marulićev *popostenjati*, od nepotvrđena **postenjati* 'neko vrijeme stenjati', *popovariti* iz Mikaljina rječnika, od nepotvrđena **povariti*, i, bit će, Došenov *popolupati*, koji pretpostavlja nepotvrđeni **polupati* 'neko vrijeme lupati'. U Došena također ima *poposlaviti*, kada svećenik slavi umrloga na pogrebu. **Poslaviti* nije nikako zabilježen. Tako vjerojatno i Kneževićev *popoplakati*, iako je prijelazni *poplakati* srpski jezikoznanac Karadžić uporabio pri

tumačenju neke narodne pjesme. Budući da nema druge potvrde, moguće je da ju je Karadžić izmislio. S druge strane, prijelazni *plakati* je obilno posvjedočen, i *popoplakati* je mogao postati neposredno od njega. Ovamo može ići i riječ zabilježena u Bosni, *popovreti* sa subjektom voda, iako iz potvrde nije bistro valja li temeljni *povreti* protumačiti kao 'vreti određeno vrijeme' ili 'vreći ishlapjeti'.

B.2. Mnogo je glagola u kojima se *po-* pristavlja na već kojim drugim prefiksom izveden glagol koji se ne mogu svesti na neki prauzor s jednim *po-* (razmjerje *počekati* : *popočekati*). U takvih glagola *po-* manje služi za ograničivanje vremena onoga što temeljni, neizvedeni glagol označava, više za kakav drugi vid ograničivanja: količinski, intenzitetni i sl.

- Glagoli kretanja. U njih *po-* kao da je moguće pretumačiti iz 'ograničivanje vremena činjenja' u 'ograničivanje prostora činjenja' prema jednoj od jezičnih univerzalija, predodžbenoga poistobičivanja vremena i prostora. Dok određeno vrijeme teče, ono što se kreće prelazi određen prostor, matematičkim rječnikom na apscisi se može zamisliti vrijeme, na ordinati prostor. Doduše, obično se vrijeme modelira prema prostoru kao konkretnijem, opipljivijem dijelu para.

Druga je mogućnost da se kao stožerni glagol skupine uzme *popoći*, koji je moguće protumačiti kao *po* + *poći*, gdje bi *poći* imao ograničbeni *po-*. Pitanje je može li se *po-* u nekim potvrdama glagola *poći* protumačiti kao ograničbeni *po-* u stvari nerazriješivo, ali nije isključeno da se *poći* prema potrebi može i tako pretumačiti. U jednoj od potvrda, kasnoj, iz djela usmene književnosti zapisana u Bosni, glagol glasi *popoći*, gdje bi lik korijena *-ići*, a ne *-ći* govorio u prilog za ovakovo razumijevanje. Naime, glagol *poći* u kojem *po-* označava počinjanje kretanja nikada ne dolazi kao *poići*. Kada bi dosada rečeno bilo pravo, *popoći* bi išao s glagolima vrste *popočekati*, a ostali bi se drugi put izvedeni glagoli kretanja nadovezivali na *popoći*.

U prvom su to valu potvrda glagoli *pozaći* i *poprići*, potvrđeni u krugu najistaknutijih hrvatskih renesansnih pjesnika dubrovačko-hvarskoga kruga, Dž. Držića, Š. Menčetića, Lucića, D. Ranjine i Zlatarića. Nevolja je navezivanju ovih na *popoći* u tom što on nije zabilježen niti u jednoga od tih pjesnika.

U drugom valu potvrda dolazi *poproći*, glagol širega domašaja od pjesničkih djela. Time, a i svojim značenjem, on tijesno prianja uz *popoći*.

Mnogo su kasnije zabilježeni glagoli kao neprijelazan *poodmaknuti*, povratan *poodmaknuti se* i protuznačan *poprimaknuti se*. Svi označavaju kretanje koje se referira ne određenu točku u prostoru. Na *poprimaknuti se* se nadostavlja *poprikućiti se*. Slični su *poizmaknuti se* (komu), s neprijelaznom inačicom *poizmaknuti* (komu i iz čega). Udaljavanje od točke (dopuna imenica u dativu, prijedložna dopuna *od* + imenica u genitivu ili sl.) označavaju još glagoli *pouteći* i *poudaljiti se*, od srpskoga *udaljiti se*. U Došena se može naći još takvih glagola: *pootići*, *poodskočiti*. U drugoga se jednoga slavonskoga pisca, Štefanca, nahode dva takova glagola, oba u kontekstu ratovanja i ratnoga kretanja: *poodstupiti* i *poodbiti se*.

Druga jedna vrsta kretanja rada dolazi s drugotnim *po-*. To su glagoli koji označavaju kretanje na osi gore-dolje, a tu su starinom potvrda poglavite izvedenice od *dignuti (se)*, dakle glagoli koji označavaju kretanje prema gore od određene točke:

pouzdignuti (se), *ponadignuti se* (Došen), *poizdignuti* (srpski pisac Obradović) i *popridignuti (se)*. *Ponadignuti* J. S. Relkovića za objekt ima zid, dakle riječ je o graditeljskom podizanju zida. Na njih se nadovezuju *pouzvisiti* (nekoliko Srba u 19. st.) i *poizvisiti* (crnogorska "Pjevanija crnogorska"), koji se de facto rabe kao glagoli stanja u pasivu, a referiraju se na točku u prostoru postavljenu u razmjerje s okolinom. Došenov *pouzdignuti se* u metaforičnoj uporabi mogao je motivirati njegov *pouzići*, također u metaforičnoj uporabi. Ovamo će ići i njegov *pouspenjati se*, iako je teško vidjeti gdje je to činjenje umanjeno – čovjek se, naime, posve uspenjao na konja. Između glagola ove podskupine i glagola koji označavaju udaljšavanje od koje točke (tip *poodmaknuti se*) stoji Došenov *poustati* s dopunom izvora *iz* + imenica u genitivu. Glagoli koji označavaju kretanje prema dolje drugotni su u relaciji s onima koji označavaju kretanje prema gore, a predstavljaju ih *pospustiti (se)* i *pospasti*. Varijacija je Došenov *ponabiti* s objektom *kalpak*, gdje je riječ o tom da Turčin uoči boja nabija kacigu na glavu.

U narodnoj pjesmi ima *poizvaditi se*, ispod paloga konja koji pritište subjekt.

Glagolom kretanja, bolje rećeno uzrokovanja kretanja, može se razumjeti i *poprihvati*, s prijedlogom *bliže*.

- Sasvim se lasno uz gibanje veže i glagol *poodjutriti se*, koji je zapisao i rabio srpski pisac Karadžić. Da je on to tako razumio kažu i prijevodni ekvivalenti u njegovu rječniku, *rückt vor*, *provehitur*, *procedit*, koji su svi glagoli gibanja. Usp. i sveze "jutro, dan i sl. odmiče". Vjerojatno predočivanju mijene dnevnih doba kao gibanja uzrok leži u gibanju sunca po nebeskom svodu, usp. glagole kao *pozaći* ili *pospustiti se* kada je subjekt sunce.

- Jedna vrsta gibanja uvis jest rast, što opet razumijeva da je to i tijek koji se odvija u vremenu. Stoga *po-* u takvih potvrda, kao i u potvrdama za glagole kretanja, nema jednoznačan preljev. Dva su osnovna glagola, *ponarasti* i *poodrasti*, oba zabilježena istom od polovice 18. st. Na njih se naslanja *poodhraniti* i Došenov hapaks *poodjačiti*.

Veći se broj skupina predodžbeno može izvesti od glagola u kojih *po-* označava vremensko-prostorno ograničavanje. Ovdje se u danom vremenu mijenja snaga onoga što osnovni glagol označava, a snaga je varijabla koja je najmanja u početnoj, a najveća u konačnoj točki mijene, ili obrnuto. *Po-* zaprječuje da mijena dosegne konačnu točku. Snaga se sa svojim krajnjim točkama predočuje kao put, a njezina mijena kao gibanje u prostoru. To je prvo moguće tumačenje.

Drugo je moguće tumačenje uloge *po-* u takvih glagola da on ne utječe na mijenu, nego da ograničuje trajanje mijene pošto je ona dosegla konačnu točku. To je dakle onaj mehanizam koji je izložen kada se razlagala skupina B.1.c. Za primjer će poslužiti glagol *popprestrašiti se*. Prvo bi tumačenje pretpostavljalo da tijekom prestrašivanja ima početnu točku, u kojoj straha nema, i konačnu točku, točku apsolutne prestrašenosti. Kada glagol dobije *po-*, predočuje se da živo biće ne trpi apsolutni, konačni strah, nego neki strah manji od toga. Drugo bi tumačenje razumijevalo da živo biće trpi apsolutni strah, da je u stanju jedne jedinstvene prestrašenosti, ali da to stanje prestrašenosti traje samo određeno vrijeme. Isto tako, *pozažmiriti* može značiti 1. da činjenje zažmirivanja nije dovedeno do kraja, čega je

posljedica da vjeđe nisu sklopljene, ili 2. da je živo biće zažmirilo u potpunosti, ali da stanje žmirenja traje ograničeno vrijeme.

Koje tumačenje vrijedi u svakoj pojedinoj potvrdi teško je reći, a treba računati i s time da gdjekada ni samim piscima njihova predodžba nije bila posve razabrana. Problemu je dobro pristupiti promatrajući ukupnu sliku glagolā u jednoga pisca.

Glagoli su za koje je prvo tumačenje jedino moguće jer drugo u kontekstu ne bi imalo smisla, ili bi imalo manje smisla, raznovrsni i mogli bi se razdijeliti po više kriterija:

- Glagoli duševnih procesa:

Prvo su to glagoli koji označavaju ulazak ili činjenje ulaska u kakvo duševno stanje. Srditost: *porasrditi se* (Knežević), poslije njega i *ponaljutiti se* (nar. pjes.). S tima dvama predodžbu izazivanja pacijensove zlovolje u bitnom dijeli *porazdražiti* (Došen). Onda je tu glagol *posmutiti se* (dubrovački pisci 18. st.), koji se referira uglavnom na ćućenje straha. Suprotni su glagoli izlaska ili činjenja izlaska iz duševnoga stanja *poodstidjeti se* (Došen), *poodljutiti se* (nar. pjes.). Uz njih idu uzrokovni glagoli kojima se do mirovanja dovodi uzburkana ljudska duša ili ćućenje, s dosta starim potvrdama: *poutješiti* (Jerković, Kašić; odijeljeno od njih nar. pjes.), *porazgovoriti* (I. M. Matijašević), *poumiriti*, *poutišiti* (Kanižlić, objekti tuga i srdžba), *poukrotiti* (Rosa), vjerojatno i *poosvijestiti* (Rosa). Valjda duševno stanje označavaju i *použeljeti se* (nar. pjes.).

Poveću skupinu čine glagoli koji se referiraju na kakvo stanje svijesti, i to na ljestvici bistra svijest-pomućena svijest. Poput gornjih, prvu skupinu čine glagoli gubljenja, pomućivanja svijesti: *pozaludjeti* (Došen), *posmesti* (makarski ljetopisac Antulović), *pozanijeti* (nar. pjes., vino pamet), i Došenovi *ponamamiti*, *ponavabiti* koga, koje mećem ovamo iako se mogu razumjeti i kao glagoli kretanja. Njima su suprotni glagoli ponovnoga zadobivanja svijesti: *poosvijestiti se* (Knežević), *porastriježniti se* (nar. pjes.). Uz njih će ići i Došenovi *porazabrati* i *ponamjestiti*, kojemu je objekt mozak, te *poutišati*^{neprijelazan}, kojemu je subjekt ludost.

- Glagoli fizioloških procesa:

O bivanju zdrav: *poozdraviti*, a prema njemu možda i *popridignuti se* (srpski pisac Obradović). S uzrokovnim obratom ovamo će ići *poizlječiti se* ('liječiti se' = 'zdravjeti'; srpski pisac Nenadović). Nekako suprotan tomu može biti *poizdati* (nar. pjes.; grlo koga, smisao 'oslabjeti').

Nekoliko glagola označava djelatno zadovoljivanje tjelesnih potreba živoga stvorenja, spolne želje *porashladiti* (Došen, objekt bludnost), žeđe *pougasiti* (crnogorska narodna pjesma, objekt žeđa).

- Glagoli umnih procesa:

Ovu skupinu čini nekoliko međusobno slabo povezanih glagola: *pozaboraviti* (srpski pisac Karadžić), *ponaučiti* (srpski pisac Mrkalj), *pozamjeriti* (Došen), *posaznati se* (Došen). Druge vrste je *poproraspirati se* (srpski pisac Obradović), koji uključuje i kretanje.

- Glagoli naravnih procesa:

Ovamo se ubrajaju *pozasušiti*^{neprijelazan} (Gojak), *popresahnuti* (Lastrić), *porashladiti se* (srpski pisac Obradović), *pozahladiti*^{neprijelazan} (puk u Lici), *porazgaliti se* (Pavlinović, metaforično). Umirenje naravnoga fenomena označava *poutišati*^{neprijelazan} (srpski pisac Obradović, subjekt more).

- Glagoli društvenih procesa:

Na umirenje se društvenih procesa predočenih kao nemirno gibanje većega broja ljudi referira *poutišiti* (Kanižlić, objekt buna) i *poutišati se* (u srpskoga publicista Milićevića, subjekt vrea).

- Glagoli kojima se čini da što jest ili nije:

Vjerojatno *poprestati* kada znači da štogod što biva teče k nebivanju, subjekt je najčešće oganj ili dažd.

- Glagoli kojima se čini da čega ima ili nema:

U prvom redu neosoban *ponestati*, koji se raširio u 18. st. Da čega ima u većoj količini govore *ponasporiti* (Rosa) i *ponakuhati* (J. S. Relković). Kao posljednji se može razumjeti i Došenov *pozahvatiti*, kojemu su objekt kolači. Na brojčano se stanje referiraju *poumnožiti se* (srpski pisac Karadžić) i *pooslabjeti* (srpske novine "Golubica"; o količini, "biti slab čime"). O sastajanju i rastajanju ljudi *ponabrati se* (Martić) i *porazići se* (nar. pjes.).

Druge su vrste Došenovi *pookidati* (objekt blato) i *pootkinuti* (objekt gnjilad na rani), kojima se štogod uklanja s kakve površine.

- Glagoli kojima se čini da je što puno ili prazno:

S jedne strane ovamo mogu ići dva Došenova glagola, *poistresti se* i *poizvaliti se*, koji se referiraju na pražnjenje crijeva. S druge, ovamo može ići cio niz glagola koji se zovu nasidbeni ili sativni glagoli. Oni ne obuhvaćaju nikakvu semantički osobitu skupinu glagola, nego sve glagole izvedene prefiksom *na-* u nasidbenom značenju, koji hoće reći da je metaforično napunjena, zadovoljena neka potreba. Veliku i zatvorenu skupinu takvih glagola čine glagoli namirivanja tjelesnih potreba, i to za vodom: *ponapiti se* (objekt je češće kakvo opojno piće nego voda), *ponasrkati se* (Došen), *ponapojiti se* (Došen), *ponategnuti se* (Došen); za hranom: *ponajesti* (nar. pjesma), *ponazobati se* (J. S. Relković), *ponapasti se* (nar. pjesma); za toplinom: *ponapariti se* (Došen), *ponagrijati se* (nar. pjesma). Osim njih brojni su i glagoli namirivanja želje *ponagledati se* (Martić), *ponabrati se* (Martić; smilja), *ponasukati se* (Martić; brka), *ponasuti se* (nar. pjes.). Za sebe stoji *ponapatiti se* (M. A. Relković), koji označava nedobrovoljno zasićivanje.

- Glagoli mijenjanja fizičke cjelovitosti stvari:

Vjerojatno se tako može protumačiti vrlo rano potvrđen *porazbiti se* (dubrovačka listina iz 1466., vjerojatno i Baraković), zatim *ponačeti* (Hektorović), dosta iza njih *poišetiti se* (Došen) i *poizderati* (nar. pjes.). *Ponaoštriti* M. A. Relkovića nema suznačenja pokvarivanja, kao prethodna tri, već suprotno, osposobljavanja oruđa za rad. Ovamo bi išao Došenov *ponaviti*, čije značenje nije posve stanovito, a najvjerojatnije je 'izbiti konopom ili toljagom'.

- Glagoli mijenjanja kakvoće stvari:

Došenov *poodmeknuti*, u kojega je moguća veza s *pokisnuti* dot. *pomoćiti* i *ponakvasiti* preko situacija u kojima je sredstvo odmeknjivanja voda. Suprotan je također Došenov *poutvrđiti se*, s objektom trbuh.

Druge su vrste dva Došenova glagola koji označavaju da se djelovanjem topline izazivlje vrenje, *pouspariti se* i *pouspjeniti se*. S toplinom u tijesnoj vezi stoji i *poodgrijati se* (srpski pisac Karadžić), kojemu je subjekt čovjek, i može se prereći kao 'grijanjem se poodmrznuti'. Na njega se nastavlja *porashladiti* (srpski pisac Radičević), kojemu je subjekt vjetrić.

- Glagoli mijenjanja privlačivosti stvari:

Ovamo mogu ići dva Došenova glagola, *pozačiniti* i *porazmetnuti* kada je objekt strašilo, tj. dojam ružnosti.

- Glagoli pokrivanja:

Ovamo mogu ići *pozamazati* (Došen, objekt oči, preneseno), vjerojatno i *pozaviti se* (ep "Smailagić Meho").

- Glagoli združivanja u najširem smislu:

Ovamo *ponagoditi se* srpskoga pisca Obradovića, u kojega se združivanje dostiže društvenim ugovorom.

- Glagoli postavljanja pod vlast:

Općeni *poobladati* (Došen), pa onda vrlo konkretni *popritegnuti*, *postegnuti* (Došen) s jedne strane, *pozažvaliti* (Došen) s druge.

- Glagoli poslovanja:

Kao takav se može razumjeti Došenov *poprihvatiti se* s objektom čorba. U njemu se može naći dalek odjek glagola tipa *pozabaviti se*.

GLAGOLI S PO- U POJEDINIH PISACA:

1. Listine.

U listinama kojima u AR-u nije dano podrijetlo, a moguće je da su dubrovačke, nahodi se nekoliko izvedenica od *staviti*:

popostaviti

P: Jere ni pišešb jere smo my popostavili našimb trbgovcemb, kako da ne grede nēdanb trbgb u Skadrb, za to svetiteljbstvo ti da uzna jerb mi nēsmo potke nēdne našimb trbgovcemb postavili ni ihb smo ustaljali da ni ih ustaljamo, jerb znamo da su slobodni u Skadru i u Zeti kako to su i vbzda bili. (Pismo iz 1395.) Spom. sr. 1, 1.

poustaviti

P: Potomb gospodbstvo ti trbgovce i vse plavi tamo poustavi za dlbgb. Spom. sr. 1, 76.

poustaviti se

P: Mi ih^ь (*trgovce*) n^ěsmo bili ustavili ni ih^ь ustaljamo, nu oni (...) se b^ěhu poustavili. Spom. sr. 1, 70.

P: Za taj uzrok^ь naši posli poustavili se su tamo na putevi. Spom. sr. 1, 151.

Bez potpunoga surječja teško je donositi konačne zaključke, a i s njima je teško sa stanovitošću odgonetnuti ulogu *po-* u tih glagola. Činjenica je da se u svim potvrđama štogod privremeno ustavlja. Za radnu bi se verziju dakle moglo reći da se *poustaviti* može pretumačiti kao 'ustavivši držati gdje neko vrijeme', a *poustaviti se* kao 'ustavivši se postojati gdje neko vrijeme'. To će reći da bi oni išli među glagole u B.1.c). Isto tako i s *popostaviti*.

Onda u jednoj listini slične vremenskoprostorne pozadine ima *pouzeti*:

pouzeti

P: Pisasmo gospodstvu vi za veliku neprav^ьdu koju je nam^ь i našem knezu vaš^ь knez^ь Brajk^ь učinil^ь, kneza našega bez^ь uzroka opririočil^ь i dom^ь mu pouzel^ь. Spom. sr. 1, 167.

Valja li ga protumačiti kao 'uzevši podržati neko vrijeme u čijem vlasništvu'?

Moguće je da *popostaviti* i *poustaviti (se)* valja lučiti od *pouzeti* jer je objekt prvih uvijek množinski. Teorijski nije nemoguće da su oni vrlo rani nastupci tzv. distributivnoga *po-* navrnuta na prefiksom već izveden glagol.

Uz to, valja reći da je u dubrovačkoj listini potvrđen i već rečeni *porazbiti (se?)*:

porazbiti (se?)

P: Žlice tri od koralja srebrom pozlaćene, od kojeh je jedna porazb^ěna. (Dubrovčani potvrđuju da su primili poklad od hercega Stjepana. Dubrovnik, 5. 6. 1466.) Mon. serb. 498.

On se razlikuje, kako je već rečeno, od ovih time što se teško može protumačiti kao 'razbivši se postojati/razbivši podržati neko vrijeme' ili kako prilično, nego više kao 'razbijati (se?) neko vrijeme', čega je posljedica stanje porazbijenosti.

Također, u jednoj je listini posvjedočen **porasrčiti se**:

P: Piše kraljev^ьstvo mi, da je v^ědomo svakomu, kako se b^ěše porasr^ьčilo kraljev^ьstvo mi na vlastele dubrov^ьč^ьbke za Stonski red^ь, i oni vid^ěv^ьše rasr^ьčennije kraljev^ьstva mi poslaše k^ь kraljev^ьstvu mi vlastele svoje (...) u poklisar^ьstvo kraljev^ьstvu mi, i pridoše kraljev^ьstvu mi, i učiniše vse hot^ěnnije kraljev^ьstva mi. (Srpski kralj Stefan Uroš IV Dušan potvrđuje Dubrovčanima Stonski rat, da ne smiju među se primiti kraljeve ljude i da srpski pop smije prebivati u Stonu. Dobrušta, 19. 5. 1334.) Mon. serb. 107.

Možda je riječ o istom ogranidžbenom *po-* kao u prethodnom *porazbiti (se?)*, dot. glagolu istoga reda s *porasrditi se*, *ponaljutiti se* i dr. navedenima pod glagolima duševnih procesa u B.2. Time bi se istaklo da kraljevska srdžba ima granicu, i to, može se uzeti, u želji da list ne ispadne previše neljubezniv. Ali moguće je i da se kralj rasrdivši se srdio na Dubrovčane neko vrijeme. Ništa iz surječja ne daje ključ za pravi odgovor.

Na koncu u jednoj neodređenoj listini/hrisovulji(?) nahodi se *pozgovoriti se*:

pozgovoriti se

P: Vbshote viděti nasb, pače i pozgovoriti se sb nami, jako da priloži (...). Stojanović hris. 31.

Možda bi ga valjalo metnuti među glagole tipa *porazgovoriti se*.

2. Bernardin Splićanin.

Lekcionar je Bernardina Splićanina u ovom pogledu važan zato što se njegova prijevodna rješenja mogu usporediti s latinskim izvornikom. U Bernardina su mi poznata dva, već prije ispisana glagola s drugotnim *po-*, koja ovdje donosim u cijelosti. To su **poustrpjati**:

P: Makar biste poustrpili nikoliko malo moje ludosti moje, pače i utrpate mene, (...). Bernardin 92a. [2 Kor 11, 1]

T: iz lat. *Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me.*

i popoći:

P: I to rekiš, popošadče maljahno pade na zemlju, i moljaše se da, ako bi moglo biti, da bi mimošlo vrime od njega. Bernardin 42b. [Mk 14, 35]

T: iz lat. *Et cum processisset paululum, procidit super terram et orabat, ut, si fieri posset, transiret ab eo hora.*

Kao i kod Marulića (pod točkom 2.), i u Bernardina su okidači za uporabu drugotnoga *po-* prilozi u izvorniku, *modicum* dot. *paululum*. Prvi prilog u latinskom služi strogo za ograničenje vremena onoga što temeljni glagol označava, i Bernardin ga prevodi s *nikoliko malo*, prilogom koji se i u hrvatskom referira samo na ograničivanje vremena. Uz to, on ograničenost trajanja glagola ističe prefiksom *po-*. To je dodatna, da ne rečem suvišna, informacija u prijevodu. Prilog *paululum* u drugoj potvrdi ne referira se samo na vrijeme, pa *popoći* ne moramo razumjeti kao vremenski ograničen glagol. Drugi je problem tumačenja prvotnoga *po-* u *poći*. Prignut sam vjerovati da je Bernardin taj *po-* htio protumačiti kao *po-* ograničivanja trajanja (danas bi se to, teorijski, moglo prevesti s **pohodati*), ali je problem bio u tome da *po-* u *poći* znači u prvom redu počinjanje gibanja, kao u *poletjeti*, *potrčati* i dr. Umjesto da *processisset paululum* prevede s **pošadči maljahno*, Bernardin je vjerojatno ćutio da će s dodatnim *po-* vremenska ograničenost biti nedvoznačna. Uzgred, Bernardinova se prevoditeljska vještina očituje i istumačivanju *paululum* kao *maljahno*, jer je *paululum* umanjeni *paulum*, kao što je *maljahno* umanjeni *malo*.

3. Marko Marulić.

Marulić je prvi od hrvatskih pisaca koji se drugotnim *po-* služi veoma razigrano, što poslije tumaču njegovih djela zadaje neugodnosti. Prvo, ti glagoli dolaze kako u pjesmama, tako i u prostorječju, dakle nisu samo način da se nadmudri slogovna zadanost. Zdušno ih rabi npr. u prijevodu Kempenčeva "Nasljedovanja". Zgodno ih je razvrstati u dva niza, u prvi ulaze oni u kojih je *po-* pristavljen glagolu koji je već izveden iz *po-*, u drugi oni u kojih je *po-* pristavljen glagolu koji je izveden kojim drugim prefiksom. Situacija je ovakva:

1. *Popočekati, popostrti.*

2. *Poodnijeti, poostaviti, poostinuti, postrti, posmutiti se, posvijati se, poustegnuti se.*

Zapaziti je da *popočekati* i *popostrti* nisu ustrojem posve jednaki: posljednji je trostruko izveden, prvi samo dvostruko. Strogo gledano, *popočekati* bi kao dvaput izveden više spadao k skupini 2, ali sam ta dva glagola izdvojio u posebnu skupinu jer mi se čini da je za ovu prigodu važnije to što su oba izvedena podvojenim *popo-* nego što se razlikuju u stupnju izvedenosti.

Korisno je što je u "*Nasljedovanju*" moguće usporediti hrvatski prijevod s latinskim izvornikom. Latinski doduše ne poznaje takva jezičnoga sredstva kakvo je ograničbeni *po-*, kamoli *popo-* i sl., ali se Kempenac za ograničivanje vremena mogao poslužiti jednoznačnim vremenskim priložima, npr. *modicum* ili *paulisper*. Marulić se nije trudio oko nijansiranja vremenskih priloga koji se pridružuju glagolu, prevodio ih je uglavnom s najneodređenijim *malo*, koji ne mora označavati samo vrijeme. Zato je pak glagolu primetno vremenski ograničbene prefikse. Slijedeći te surječne migove, nekolicina se glagola iz "*Nasljedovanja*" izvedenih *po-* može stanovito odrediti kao vremenski ograničbena.

Razmatranje je zgodno početi potvrdom iz odjeljka III, 16, 1, u kojoj je Marulić supostavio *popočekati* i *počekati* u istoj rečenici, pri čem prvi glagol svoj drugi *po-* zahvaljuje prilogu *modicum* u izvorniku.

popočekati

P: *Popočkaj malo*, duše moja, i počekaj obitan'je božje ter ćeš imati obil'je svakoga dobra na nebesih. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 112. [Kempis III, 16, 1]

T: iz lat. *Exspecta modicum, anima mea, exspecta divinum promissum, et habebis abundantiam omium bonorum in caelo.*

P: *Popočkaj malo* ter ćeš skoro viditi konac teškoći tvojoj. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 146. [Kempis III, 47, 1]

T: iz lat. *Exspecta paulisper, et videbis celerem finem malorum.*

Latinski glagol *exspectare* on tumači kao *počekati*, gdje je *po-* stilski neobilježeno, jedino moguće sredstvo za označavanje svršenosti glagola *čekati*. On doduše znači 'određeno vrijeme', ali budući da taj glagol nema drugoga sredstva perfektivizacije, njegovo značenje blijedi. Kada Kempenac prvomu *exspectare* prilaže *modicum*, Marulić taj prilog istumačuje značenjski neodređenim *malo*, ali vremensko ograničivanje premeće na drugotni *po-*, čega je rezultat *popočekati*. Matematičkim rječnikom rečeno, supostavljenje *počekati* i *popočekati* možemo pojednostaviti pokrativši suviše *poove*, pa nam, na razini vremenske ograničenosti, ostaje *čekati* : *počekati*.

Analogan je paru *počekati* : *popočekati* par *postrti* : *popostrti*, uz razliku da je prvi par izveden samo dvaput (*po₂-po₁-čekati*), a drugi triput (*po₃-po₂-s₁-trti*), razliku koju, kako sam rekao, ovdje možemo zanemariti:

postrti

P: Hvala tebi da nisi prostio zlobam mojim, da postar'o si mene udorci ljubavi, dajući bolizni i šaljući utiske izvanka i iznutra. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 152. [Kempis III, 50, 5]

T: iz lat. *Gratias tibi ago, quia non pepercisti malis meis, sed attrivisti me verberibus amaris, infligens dolores et immittens angustias foris et intus.*

popostrti

P: Budi on donikla pogardjen i ponižen i pomanjšan prid ljudmi, budi popostarven trudom i nemoćju da se opet po tebi zdvigne u zoru nove svitline i prosvitli se u zrakah nebeskih. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 152. [Kempis III, 50, 3]

T: iz lat. *Paululum vilipendatur, humilietur et deficiat coram hominibus, passionibus conteratur et languoribus, ut iterum tecum in aurora novae lucis resurgat, et in caelestibus clarificetur.*

Situacija nažalost nije bistra kao u para *počekati* : *popočekati*, i ne mogu tvrdo zaključiti niti da *po-* u *postrti* označava vremensko ograničenje satiranja, niti da *popostrti* u izvorniku razumijeva kraće trajanje od *postrti*. Za *postrti* Kempenac ima *attero*, a za *popostrti* *contero*. Jedino što možebitno opravdava podvajanje *po-* u *popostrti* jest prilog *paululum*, koji doista jest drugotno umanjen jer je izveden iz *paulum*, ali je nevolja da je on priložen uz koordinirani niz prvih triju glagola u rečenici (*pogrditi*, *poniziti*, *pomanjšati*), koji sami nisu ograničeni niti jednom, kamoli dvaput. Možda je Marulić rasuđivao ovako: *paululum* se proteže na glagole iza oba *budi*, dakle i na spomenuti niz triju koordiniranih glagola i na predmetni glagol. Stoga je taj prilog iza prvoga *budi*, gdje mu je i mjesto u izvorniku, istumačio prilogom, kao *donikla*, a iza drugoga *budi* je glagolu samovoljno priložio podvojeni prefiks *popo-* u želji da dostigne zamišljenu ravnotežu. Kada bi rečena pretpostavka i bila istinita, ostaje pitanje kakva je značenja taj (*po*)*po-*, vremenskoga ili kojega drugoga, budući da latinski *paul(ul)um* nije stegnut na vremensko ograničivanje kao neke druge priložne dopune u latinskom kojima se Kempenac služi.

Nedvoznačan se prilog javlja još u dvjema potvrdama:

poostaviti

P: Da ako bi se Isus sakrio ter jih malo poostavio, tada bi pali a u tužbi ali u veliku pohiljen'ju. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 88. [Kempis II, 11, 1]

T: iz lat. *Si autem Jesus se absconderit, et modicum eos reliquerit, aut in querimoniam vel in dejectionem nimiam cadunt.*

poodnijeti

P: Ka stvar kada se zgodi, misli da opet se more povratiti svitlina ku ti poodnih do vrimena tebi na čuvan'je a meni na hvalu. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 103. [Kempis III, 6, 4]

T: iz lat. *Quod dum contigerit, recogita et denuo lucem posse reverti, quam ad cautelam tibi, mihi autem ad gloriam, ad tempus subtraxi.*

U prvoj stoji prilog *modicum*, koji, kako je rečeno više, dolazi uz glagol koji je Marulić preveo kao *popočekati*. Poistovjećivanje tih dvaju glagola povlačilo bi za

sobom sljedeću analogiju: *popočekati* : *počekati* = *poostaviti* : *ostaviti*, tj. *počekati* i *ostaviti* bili bi glagoli iste razine. To, naravno, nije tako jer *po-* u *počekati* već iz početka glagolu daje vremensku ograničenost, a drugi *po-* je samo pojačava. No, kako sam rekao, *modicum* je izazvao drugi *po-* u *popočekati* samo zato što se njegov neobilježeni par, *počekati*, ne može izvesti nikojim drugim prefiksom nego *po-*. Zaključit ću da *poostaviti* po razini ograničenosti bolje ide s *počekati* nego s *popočekati*.

Zbog svoje nedvoznačnosti u pogledu na ograničivanje vremena dragocjena je i priložna dopuna *ad tempum*, u drugoj potvrđi, koju Marulić istumačuje kao *do vrimenta*. I nju bih po razini ograničenosti prije stavio s glagolima reda *počekati*.

U ostalim potvrdama iz "Nasljedovanja" surječna potpora nije tako učinkovita. U jednom su primjeru dopuna prilozi *parum vel raro*:

posmutiti se

P: Jošće od tujih stvari ali riči ne sudi hudo ni se ukladaj u stvari ke se ne pristoje tebi, ter će ti more biti zgoditi se da se malo ali malokrat posmutiš. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 124. [Kempis III, 25, 3]

T: iz lat. *Sed et de aliorum dictis vel factis nil temere judices, nec cum rebus tibi non commissis te implices; et poterit fieri, ut parum vel raro turberis*.

Raro se može odmah isključiti jer značenje 'malokrat' ne pristaje prefiksu *po-*, čime ostaje *parum*. Njegovo se značenje ne referira samo na vrijeme. Uzmemo li da je *po-* uz *smutiti se* isti kao i *po-* u gore izloženim primjerima, moglo bi se razumjeti da je Marulić, uporabivši ga, tumačenje priloga *parum* htio obrnuti k vremenskomu.

Nekoliko je glagola iz "Nasljedovanja" u kojima je istraživač ostavljen bez ikakova surječnoga miga. Prvi je nebistar *posvijati*, pretpostavljivo nesvršeni od svršenoga **posviti*:

posvijati

P: Posvijaj ('posuigai') pleća moja i garlo moje da prignem na volju tvoju twardost moju! Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 153. [Kempis III, 50, 6]

T: iz lat. *Percute dorsum meum et collum meum, ut incurvem ad voluntatem tuam tortuositatem meam*.

Što se njega tiče, mogu samo izdaleka svesti ovaj glagol i glagol *postrti* utoliko što se u obama javlja pojam udaraca, u *postrti* u surječju, *verberibus* = *udorci*, ovdje u glagolu *percutere* i surječju *virga* = *šibom*. Moguće je da Marulić hoće istaknuti da Bog udara samo ono vrijeme dok ne posvijesti čovjeka. Možda se na te potvrde motivacijski može vezati i sljedeća potvrda, u kojoj bi se uporaba prefiksa *po-* također opravdala Marulićevom željom da istakne privremenost Božjega ostinuća na ljubav:

poostinuti

P: Jest ljubav podložna i poslušna starišinam, a sebi ponižena i pogardjena, a Bogu priporučna i naručna i uzdana i vazda u njem ufana, jošće i kad poostine, jer se u ljubavi ne žive prez bolizni. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 99. [Kempis III, 5, 7]

T: iz lat. *Est amor subjectus et obediens Praelatis, sibi vilis et despectus, Deo devotus et gratificus, fidens et sperans semper in eo, etiam cum sibi non sapit Deus, quia sine dolore non vivitur in amore.*

Ako su ta tumačenja na tragu istine, Marulić je iznašao sredstvo kojime je davao na znanje da je Bog samo određeno vrijeme nedobar, s ljudskoga gledišta, prema čovjeku, i to samo zato da bi čovjeka obratio na bogoljubni život.

Posljednji glagol ove vrste u "Nasljedovanju" jest **poustegnuti se**:

P: Još ako ne slišaš dobrovoljno i čutiš sarditost, poustegni se i ne dopusti da ti nič nepristalo ne izleti iz ust cić česa mlohavi mogli bi biti smućeni. Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova*, 163. [Kempis III, 57, 2]

T: iz lat. *Etiam si minus libenter audis, et indignationem sentis, reprime te, nec patiaris aliquid inordinatum ex ore tuo exire, unde parvuli scandalizentur.*

i njegov bi se *po-*, kako sam rekao u temeljnoj raspravi, možda dao dovesti u vezu sa skupinom oko *potrpjeti se*. To ostaje na razini spekulacije.

Osim "Nasljedovanja", drugo veliko vrelo glagola na drugotni *po-* jest "Judita", u manjoj mjeri i druga djela u vrsti, "Dobri nauci" i "Spovid koludric". Ondje tumačenja postaju mnogo nategnutija jer glagoli nemaju ekvivalenta na drugom jeziku s kojim bi se usporedili, a dvanaesterci su dot. osmerci gladni slogova. I ovdje ću provesti podjelu na one s *popo-* i one s *ne-popo-*:

1. *Poposlišati, popostenjati, popostresti.*

2. *Ponasmjehnuti se, posażeti, poskratiti, pouspregnuti, pouzdignuti.*

I ovdje valja zapaziti da se prva dva glagola na *popo-* i treći među sobom razlikuju stupnjem izvedenosti. Prva su dva izvedena samo dvaput (po_2 - po_1 -*slišati* dot. po_2 - po_1 -*stenjati*), *popostresti* triput (po_3 - po_2 - s_1 -*tresti*):

poposlišati

P: Tad Vagav ulizši, u dlan bi beritom, / za tim poposliši, mneć da spi s Juditom. Marulić, *Judita*, 1741.

popostenjati

P: Nadslonit se banci pelja / i, kad kleče, popostenja; / [...]. Marulić, *Spovid koludric* 234.

popostresti

P: Veziri toj čine, Oloferna gnjivu / pridaše vručine, kako konju živu / kad teče po njivu, kad mu dadu ostrog, / popostrese grivu tere poljuti nog. Marulić, *Judita*, 650.

Poposlišati je izveden iz *poslišati*, čije *po-* ne mogu stanovito protumačiti, a Marulić ga je vjerojatno vidio kao *po-* ograničivanja vremena. Valja zapaziti da je, analogno glagolu *počekati* malo više, *poslišati* neobilježen, tj. *po-* je prvo ili jedino dostupno sredstvo perfektivizacije glagola. Stoga mu se priláže drugi *po-* da bi se nedvojbeno trajanje slušanja ograničilo, kao kod *popočekati*.

Popostenjati se, kako je također rečeno u temeljnoj raspravi, može izvesti iz nepotvrđenoga **postenjati* 'malo stenjati', pa bi se *popostenjati* mogao protumačiti

kao 'malahno stenjati', analogno razmjerju latinskih priloga *paulum* i *paululum*. *Popostresti* bi prema tomu također razumijevao da konj malahno strese grivu, ali iz surječja ništa drugo ne upućuje na to.

Ostalih pet glagola ne nude neke okolnosti prema kojima bi se moglo zaključiti štogod o naravi drugotnoga *po-*:

ponasmjehnuti se

P: Ona *se* rotiti priča *ponasmihnuv* / da brašno saspiti ko doni pribignuv / neće, dokla dvignuv ruku svu ne svarši / i počine stignuv ča misal nje varši. Marulić, Judita, 1353.

posażeti

P: Tako t' ov ki leži misleći sasvima / ništare ne teži, a pokoja nima; / glavom svuda kima i sobom privraća, / *posażmi* očima, da san se odvraća. Marulić, Judita, 100.

poskratiti

P: Tko posluhu neće ni sliša nauk svet, / raja se odmeće, djavljom je uzom spet. / Zato, ki poslušas, svoju volju *poskrat*', / ne čini da skučas, da t' se reče stokrat. Marulić, Dobri nauci, 295.

pouspregnuti

P: Tako, kad osnovan jur misli svoje teg / vidi Judit, izvan urehe na se usteg / i skuta *pouspreg*, radosna pojde tad / da tuj, rukom poseg, osnovu otka sad. Marulić, Judita, 1407.

pouzdignuti

P: Tako sobom hizne ovoga gardoba, / kad ju *pouzdvigne* vezirska hudoba. Marulić, Judita, 654.

T: Veziri podbadaju i draže Oloferna kao konja.

Ravnajući se potvrdama u kojima je značenje toga *po-* odredivo, i ovdje će biti najpametnije a priori uzeti da on doista vremenski ograničuje trajanje onoga što glagol označuju. Jedna me pojedinost navodi da bi se *posażeti* možda mogao razumjeti kao glagol stanja čije se trajanje ograničuje predmetnim prefiksom. *Sażeti* obično traži objekt u akuzativu, ovdje bi to bilo *sażeti oči*. Marulić je uporabio objekt u instrumentalu, *sażeti očima*, čime se svijesno udaljuje od izravne prijelaznosti glagola prenoseći ga u razliveno područje između prijelaznoga i neprijelaznoga. Kao takav on se više može doživjeti kao glagol stanja nego kada bi mu bio ostavljen objekt u akuzativu. *Posażeti očima* bi tako bio bliži glagolima stanja reda *pospavati* ili *podrijemati*.

4. Pisci-prevoditelji senjskoga kruga 1507. - 1508.

U djelima senjskoga izvora tiskanima 1507. ("Naručnik") i 1508. ("Transit", "Mirakuli", "Korizmenjak") nahodi se jedan broj glagola na drugotni *po-* dosta neuhvatljivoga značenja.

Jedan bi se mogao protumačiti kao čisti glagoli stanja, točnije kao glagoli položaja, tip A.I.1.a):

povisjeti

P: Kada si ti povisel na drivu križa. Transit 112.

iako ovaj *kada* više upućuje na početak stanja nego na njegovo skončanje.

Tri bi se mogla protumačiti kao glagoli tipa B.1.c):

poustaviti se

P: Prišad (*Jeronim*) blizu Cirila poustavi se i reče mu. Transit 137.

poodlučiti se

P: Budi da se djaval poodlučaše (*od žene*), ali se potom vraćaše. Mirakuli 73.

pozaspati

P: Veljaše da nigda pozaspav tovarca ne ugleda. Transit 285.

Poustaviti se bi se mogao pridružiti redu glagola oko *postojati* ('ustavivši se postojati gdje neko vrijeme), *pozaspati* bi se mogao pridružiti glagolu *pospati* ('zaspavši pospa(va)ti'), a *poodlučiti se* bi se mogao doživjeti kao Marulićev *poodnijeti*, tj. 'odlučivši se postojati gdje neko vrijeme'.

Na poteškoću nailazimo kod glagola

pouzhati

P: Ča pouznavši bud dobrostiv. Naručn. 84b.

jer

Drugu vrstu poteškoće zadaje glagol **pouznašati se** (ili **pouznijeti se**):

P: V zoru, kada se počne pознаšati svitlost dne. Naručn. 28b.

u kojega je teže vidjeti ograničenost vremena, iako bi se i ta strana mogla braniti: svjetlost dana uznaša se do podne, a zora je samo jedan odsječak u tom procesu. Uzmemo li zapis iz Stullijeva rječnika

poustati

P: Poustanimo na koga rati, consurgamus in aliquem in proelium. Iz glag. brevijara. Stulli rječn.

za ozbiljno, a uza nj i glagol **pouzdignuti** kakav je u Budinića, Vrančića i Glavinića:

P: Ima jih (*pokornike*) ispovidnik pomoći, pozdvignuti i ukripiti milimi ričama. Budinić ispr. 30.

P: Starac kleknuvši na zemlju reče (...). A ona (*Marija*) pozdvignuvši njega reče. Vrančić živ. 109.

P: Sveti otac sakrament pozdvizujući (...) zašto kratke imaše rukave, gole ruke odkrihu mu se. Glavinić cvit 369a.

moglo bi se misliti da sjeverni čakavci kod glagola kretanja uvis rado slučuju dva prefiksa, *po-* i *uz-* da bi pojačali sliku. U tim trima potvrdama teško mi je raspoznati potrebu da *po-* ograniči vrijeme činjenja.

Posebno se tumačenje hoće i za **poustegnuti**, ako nije Stullijev umotvor:

P: **Poustegnuti**, tendere, reffrenare, cohibere, coercere, reprimere, compescere. Dušu od grijehovnih pohotjenih **poustegni**. Iz glag. brevijara. Stulli rječn.

Teorijski ga je moguće protumačiti kao 'učiniti da što neko vrijeme postoji daleko od čega drugoga'.

Trebalo bi u djelima sjevernije čakavske pismenosti potražiti ima li još glagola s drugotnim *po-*.

5. Pjesnici dubrovačko-hvarske renesansnoga kruga.

Nekoliko se glagola gibanja nahodi samo u njih. Prema piscima situacija je ovakva:

pozaći (o čovjeku ili netjelesnom dijelu čovjekova bića): Dž. Držić, Š. Menčetić, Lucić, D. Ranjina, Zlatarić

pozaći (o suncu): Dž. Držić, Š. Menčetić, D. Ranjina

poprići: Š. Menčetić

Kako sam rekao, vjerojatno ih je moguće pridružiti glagolima kao *popoći* ili *poproći*, iako ti nisu potvrđeni u predmetnih pisaca, a ni surječja ne daju mnogo temelja za to. U jednoj se potvrdi nahodi prilog *malo*, i to je sve. Budući da su sva djela u kojima se oni javljaju pjesme, valja zaključiti da je to svakako dobrodošla alternanta glagolima *zaći* i *prići* kada nedostaje slog.

6. Hanibal Lucić.

U Lucića su mi poznata tri glagola na *po-*, uz već spomenute *poutišati*^{neprijelazan} *pozaći* dosada neobrađen *pozasramiti se*. Puna rečenica jest:

P: On se pozasrami, a sam li pohita, / opeta strilami hteći da se hita. Lucić, Milici Jerolima Koriolanovića I, 181.

Pitanje je je li se subjekt zasramivši se sramio neko vrijeme ili je sam tijekom zasramljivanja trajao neko vrijeme. Iz potvrde to ne mogu odgonetnuti, a ako je ravnati se prema ostalim tovrnsnim glagolima, *poutišati*^{neprijelazan} bi govorio za prvu mogućnost.

7. Petar Hektorović.

Hektorovićeva dva glagola s drugotnim *po-* se oba, čini se, mogu razriješiti prije kao 'neko vrijeme prestajati' a da ne prestane potpuno dot. 'neko vrijeme načinjati' a da se ne potraži potpuno, nego 'prestavši postojati neko vrijeme' dot. 'načevši činiti da postoji neko vrijeme':

P: Lastan je oganj mal ugasit, ali pak / kad je jur popristal plamenon i nejak. Hektorović, Knjige Ovidijeve od lika ljubenoga, 138.

P: Pak reče: opet grem, i doni ne mala / kus ponačeta prem s kruhom kaškavala, / paprenjakov, vina i voća pripravi, / tuj tko hti – užina, tko ne hti – ostavi. Hektorović, Ribanje, 494.

Time bi Hektorović bio prvi pisac koji se dosljedno služi samo tom mogućnošću ograničbenoga *po-*.

8. J. Baraković

Poznato mi je pet njegovih glagola na *po-*: *popostojati*, *popokretati*, *popojeti*, *pouzgrustiti se*, *porazbiti se*. Prva su dva lako određiva kao čisto dvostruko ograničavanje onoga što temeljni glagol označava. *Porazbiti se*:

P: Da ne budu tvrda nada ploče konju pod kopiti (...) mogle bi se porazbiti. Baraković dr. 356b.

sam već izjednačio s *porazbiti (se?)* iz dubrovačke listine kao 'neko vrijeme razbijati', iako bez prava dokaza. On bi prema tomu bio druge vrste od *popostojati* i *popokretati*. Ostaju **popojeti**

P: Većekrat mene strah niki popoja, pohuda te da ne (*vrlo rđavo namješteno mjesto*: da te ne pohuda) otačbina svoja. Baraković vil. 369.

i **pouzgrustiti se**

P: Gora mi se pouzgrusti [...] vratit mi se, rekoh, bolje. Baraković dr. 364a.

Prvi bi se mogao pretumačiti kao 'pojamši podržati neko vrijeme', pri čem strah čovjeka drži u potpunosti, ali i kao 'poimati neko vrijeme', pri čem strah ne drži čovjeka u potpunosti. To bi bilo analogno tumačenjima glagola *poprestrašiti se* gore (i dolje, pod P. Papić). Što se drugoga glagola tiče, smislenije se čini tumačenje 'grustiti se neko vrijeme' ne dosegaši potpuno uzgrušćenje, nego 'uzgrustivši se postojati neko vrijeme' da bi se onda opet prestala grustiti kao da mu se nikada nije grustila.

9. P. Papić.

Bosanac Papić se u svojem djelu "Sedam trubli za probuditi grešnika na pokoru", istumačenu s talijanskoga, služi određenim brojem glagola s drugotnim *po-*: *popostojati*, *poopčinuti*, *popromisliti* (+ ak.), *poproći*, *poprestrašiti se*. Svi su osim posljednjega bez većih teškoća našli svoje mjesto u dosadanjem razmatranju. Ako je suditi prema njima, *poprestrašiti se* bi valjalo razriješiti kao 'prestrašivši se strahovati neko vrijeme' prije nego 'neko se vrijeme prestrašivati':

P: Koludrica živa, čujuć oni glas, njekoliko se popristraši, pak oslobodivši se reče: "Zašto, sestro moja, ti ne slijediš i ne govoriš ostaloga? Zašto ne govoriš *smiluj se meni, Bože, i spasenu me učini?*" Papić 98r.

I ovdje bi, kao u Marulića, do odgovora možda pomogla rečenica u izvorniku.

III. UMJESTO ZAKLJUČKA

Čini se da i drugi slavenski jezici upućuju na to da je *po-* u ograničbenoj ulozi prvobitno bio ograničen samo na glagole stanja. To je poznalo i suvremeno slavensko jezikoslovlje: "One may safely assume that Common Slavic knew delimitatives in *po-* for small set of stative activity verbs such as 'lie', 'sit' and 'stand', as they are attested in all the contemporary Slavic languages (including Sorbian), as well as in

OCS (*poležati, posēdēti, postojati* [u izvorniku ćirilicom, op. a.]), ORu (*poležati, posēdēti/posidēti, postojati* [u izvorniku ćirilicom, op. a.]) and OCz (*poležēti, posedēti, postāti*)" (Dickey and Hutcheson, 2003: 32). Između tih triju glagola stanja, uloga *postojati* mi se u hrvatskom učinila mnogo istaknutijom od ostalih dvaju pa sam na njoj pokušao ustanoviti mrežu.

Zanimljive su vrlo stare potvrde u kojima glagol *postojati* označava stajanje, tj. bivanje usuprot kakvoj protivštini, upravo ono što se u sjevernim hrvatskim govorima označava glagolom *opstojati*. Na primjer, u crkvenoslavenskom prijevodu psalma 130 (129), 3 teče glagol *postojati*. Tako u srednjovjekovnoga srpskoga pisca Danila: *Ašte bezakonija moja nazriši, Gospodi, kto jesmь azь grēšnyj mogy postojati?*, a slično u staroruskom spomeniku "Slovo o zakoně i blagodati mitrop. Ilariona" koji donosi Sreznevskij (Sreznevskij, 1902: 1265): *Ašče bo bezzakonija moja nazriši, Gospodi, Gospodi, kto postoitь?* U nekim hrvatskim spomenicima više ili manje naslonjenim na crkvenoslavensku tradiciju nahodi se na tom mjestu glagol *potrpjeti*, npr. u Vatikanskom hrvatskom molitveniku, str. 58r: *Ako bezakon'ja nastojiš, Gospodine, Gospodine, kto potрпи?* ili u Albertija, str. 84: *Ako bezzakon'ja prežal budeš, Gospodine, Gospodine, tko potrpit?* Ti glagoli tu služe kao istumačenje grčkoga glagola *hyphístamai*.

Te potvrde kao da dopuštaju da se pojam opstajanja usuprot kakvoj protivštini predodžbeno izjednači s trajanjem. Uzgred, jedno od značenja hrvatskoga glagola *trpjeti* jest upravo 'trajati'. Tako se možda daljnje istraživanje može upraviti u pravcu povezivanja delimitativnoga *po-* s glagolima u kojima *po-*, najšire rečeno, znači davanje snage, kakvi su *pokrijepiti* ili *pomoći*.

LITERATURA

IZVORI

AR = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-XXIII, JAZU, Zagreb 1881. - 1976.

A n o n i m, konac 17. st., *Andro Stitikeca*. (Izdao: Đuro Körbler, *Građa za povijest književnosti Hrvatske*, 13, 1938, 1-42.)

Pavao P a p i ć, 1649, *Sedam trubljji za probuditi grešnika na pokoru*. (Izdao: Ignacije Gavran, *Građa za povijest književnosti Hrvatske*, 33, 1991, 155-327.)

Pava Š i l o b a d o v i ć, 1662-1686, *Šilobadovićeva kronika*. (Izdao: Josip Ante Soldo, *Makarski ljetopisi 17. i 18. st.*, Književni krug Split, 1993, 15-65.)

REFERENTNA LITERATURA

Stjepan B a b i ć, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku* (treće, poboljšano izdanje), HAZU – Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2002.

Eugenija B a r i ć i dr., *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

Stephen M. Dickey, Julie Hutcheson, "Delimitative verbs in Russian, Czech and Slavic", u: *American Contributions to the 13th International Congress of Slavists. Volume 1: Linguistics*, Slavica Publishers, Bloomington, 2003, str. 23-36.

Stephen M. Dickey, "A prototype account of the development of delimitative PO- in Russian", u: *Cognitive Paths into the Slavic Domain*, Mouton de Gruyter, Berlin – New York, 2007, str. 329-374.

Alemko Gluhak, *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb, 1993.

Izmail Ivanovič Sreznevskij, *Materialy dlja slovarja drevne-russkago jazyka po pis'mennym pamjatnikam*, sv. 2, Imperatorska akademija nauk, Sanktpeterburg, 1902.

Alenka Šivic-Dular, *Besedna družina iz korena *god- v slovanskih jezikih*, Založba ZRC, Ljubljana, 1999.

DELIMITATIVE VERBAL PO- IN CROATIAN AND OTHER ŠTOKAVIAN LANGUAGES

SUMMARY

This paper attempts to provide an overview of the phenomenon of the delimitative prefix *po-* in Croatian and the other three štokavian languages. Verbs with this prefix are examined diachronically, from their first confirmation up to 19th century, and are arranged in motivational sequences. The whole network is derived from a few static verbs, such as *postojati*. Verbs with single *po-* and double *po-* are analysed separately.

KEY WORDS: *Croatian, prefixation, delimitative verbs, verbal prefix po-, diachrony.*

